

Nikolina Berta i Lucija Stepanić

Sveučilište u Zagrebu – Učiteljski fakultet, Hrvatska
nikolina.bera@gmail.com
luccija93@hotmail.com

Objavljivanje i novija kritička recepcija dječjih pjesama Krunoslava Kutena

Pregledni rad / review paper
Primljeno / received 1. 11. 2014.

L
ibri
&
iberi

U radu se donosi povijesni pregled izdanja pjesama Krunoslava Kutena (1855. – 1894.) i literature o njegovu stvaralaštvu te prikaz kritičke recepcije njegove dječje poezije od sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća. Kuten je jedna je od najzanimljivijih pjesničkih osobnosti hrvatske dječje književnosti 19. stoljeća. Dječje pjesme je objavljivao u časopisu *Smilje* u razdoblju od 1875. do 1892. godine. Suvremena kritička recepcija njegove dječje poezije započela je opsežnom studijom Milana Crnkovića, a o Kutenu je do danas pisalo više istraživača dječje književnosti. Pregledom brojeva časopisa *Smilje* u navedenome razdoblju te usporedbom s prvim i jedinim zbirka Kutenove poezije priređivača Milana Crnkovića iz 1988. i Ive Zalara iz 1991., utvrđuju se izmjene koje su nastale pri ponovnom objavljivanju pojedinih pjesama. Također se otkriva da jedanaest pjesama nije uvršteno u kasnija izdanja te se razmatraju mogući razlozi njihova izostavljanja iz zbirki Kutenovih pjesama i antologija hrvatske dječje poezije, koji upućuju na autocenzuru priređivača.

Ključne riječi: Krunoslav Kuten, *Smilje*, dječja poezija, 19. stoljeće, kritička recepcija dječje poezije, autocenzura u dječjoj književnosti

Krunoslav Kuten (1855. – 1894.), rođeni Vrbovčanin, jedna je od najpoznatijih i najzanimljivijih pjesničkih figura u hrvatskoj dječjoj književnosti 19. stoljeća. Za razliku od većine dječjih pisaca u to vrijeme, koji su bili učitelji, radio je kao činovnik u općinskome poglavarstvu. Za života objavio je zbirku poezije za odrasle, nekoliko uglavnom prigodničarskih pjesama u časopisima i više radova za djecu u dječjem časopisu *Smilje*.

Cilj je ovoga rada utvrditi dostupnost Kutenovih dječjih pjesama u današnje vrijeme i opisati noviju recepciju Kutenove dječje poezije s obzirom na to da se prva zbirka njegovih dječjih pjesama u 20. stoljeću pojavila gotovo stotinu godina nakon njihova izvornoga pojavljivanja u *Smilju* i da do danas nisu ponovno objavljene sve njegove dječje pjesme. Također, usporedit će se tekstovi objavljeni u zbirkama Kutenove dječje poezije s izvornim pjesmama, utvrditi razlike i razmotriti razlozi izmjena u tekstu i izostavljanja pjesama u kasnijim izdanjima.

Popisat ćemo Kutenova objavljena djela pri čemu ćemo staviti naglasak na objavljivanje njegove dječje poezije. Iznijet ćemo kratku povijest novije recepcije njegovih djela koja pripadaju korpusu hrvatske dječje književnosti u zbirkama i antologijama te pregled literature o njegovu pjesništvu od početka 70-ih godina 20. stoljeća, kada se nakon dugoga vremena ponovno pojavljuje interes za Kutena. Usporedit ćemo utvrđeni popis Kutenovih pjesama objavljenih u *Smilju* i u kasnijim zbirkama njegove poezije te utvrditi koje su pjesme izostavljene. Usporedit ćemo izvorne inačice njegovih pjesama s kasnijim izdanjima kako bismo utvrdili na koji su način izmijenjeni tekstovi pjesničkoga opusa. Opisat ćemo i kategorizirati utvrđene izmjene i protumačiti ih. Posebnu ćemo pozornost posvetiti pjesmama koje su nakon prvoga objavljivanja u 19. stoljeću do danas ostale prešućene te ćemo protumačiti moguće razloge njihova izostavljanja iz zbirke Kutenove dječje poezije.

Kutenovo književno stvaralaštvo

Prve Kutenove pjesme, „Čobanica i slavulj“ i „Vida“ objavljene su 1874. godine u časopisu *Velebit*.¹ Te pjesme ne pripadaju dječjoj lirici, nego su to pjesme za mladež, pa izlaze iz granica ovoga rada, a koliko je bilo moguće utvrditi, nisu do danas nigdje ponovno objavljene. Kuten je dječju poeziju počeo objavljivati 1875. godine, kada je u dječjem časopisu *Smilje* izišla pjesma „Majčin god“.

Potom Kuten 1879. godine objavljuje zbirku pjesama *Primula veris*.² Ta je zbirka jedina knjiga koju je Kuten objavio za života, no kako obuhvaća poeziju za odrasle, to djelo također izlazi iz područja zanimanja našega istraživanja.

Milan Crnković, oslanjajući se na Bibliografiju JLZ (Jugoslavenskoga leksikografskoga zavoda), navodi popis ostalih objavljenih Kutenovih pjesama koje

¹ *Velebit – zabavnik hrvatske omladine*. Jedini je primjerak časopisa izišao u nakladi Djačkoga društva Velebit iz Beča, pod uredništvom Dragutina Albrehta iz Zagreba. U istome svesku nalazimo još autore poput Huga Badalića, Rikarda Jorgovanića i Ljudevita Varjačića. Časopis se nastavlja pod imenom *Zvonimir: almanak hrvatske omladine*, kao trogodišnjak. Izlaze dva broja, 1886. i 1889.

² *Primula veris* posvećena je „velečastnomu gospodinu Vatroslavu Švecu, župniku u znak zahvalnosti i osobitoga štovanja“. Ignjat Švec pomagao je Kutena dok je pohađao gimnaziju u Zagrebu, a Kuten je uspješno maturirao upravo zahvaljujući toj potpori. O zbirci je pozitivnu kritiku izrekao i August Šenoa (Crnković 1978: 74).

ne pripadaju korpusu dječje književnosti. Sve su objavljene od 1880. do 1894. godine, a među njima je više prigodničarskih pjesama koje su izišle u različitim časopisima. To su „San i java“, u časopisu *Hrvatski dom* 1880., potom „U slavu dvadeset god. pjev. društva ‘Kola’“, „U spomen smrti dra Milana Makanca“ i „U spomen sjajnoga sprovoda Đure Daničića“, u časopisu *Pozor* 1882., „Okrutnik. Balada“, u časopisu *Vienac* 1882., „Knjizi i prosvjeti“, u časopisu *Slava preporoditeljem* 1885., „Ribar“, u časopisu *Hrvatska omladina* u godištu za 1885. – 1886. godinu, „U slavu 40-god. vlad. Nj. car. i kr. apost. Vel. F. J. itd“, u časopisu *Napredak* 1888., kao i pjesme za koje nije bila sigurna atribucija, nego se pretpostavljalo da su Kutenove: „Budi mi druga“, „Čistoj ljubavi sloboda su krila“ i „Sve se mienom obara“, u časopisu *Prosvjeta* 1894. (Crnković 1975: 45, bilj. 2). Međutim, sigurno je da je zadnja spomenuta pjesma Kutenova, jer je, za razliku od drugih dviju, uvrštena i u zbirku *Primula veris*, kao „Sve se mienja“ (Kuten 1879: 25).

Od 1880. godine Kuten se posvetio dječjoj poeziji te u dječjem časopisu *Smilje* u periodu od 1875. do 1892. redovito objavljuje radove za djecu, tj. ukupno pedeset i jednu pjesmu i animalističku dječju priču s elementima fantastike „Zečja bolnica“ (1882b), koja se, kako kaže Ana Batinić, atmosferom „približava nonsensnoj priči“ (2013: 135). Valja napomenuti da ta Kutenova priča do sada nije nigdje bila ponovno objavljena.³ Objavljena je samo vrlo uspješna ilustracija iz *Smilja*, ali djelomično i bez ikakvih podataka o izvoru slike. Detalj se pojavio na koricama knjige o dječjoj književnosti Murisa Idrizovića iz 1984. godine.

U navedenom je razdoblju Kuten u *Smilju* objavljivao od jedne do najviše deset pjesama godišnje, kao što se može vidjeti u Tablici 1., koja prikazuje dinamiku objavljivanja njegovih dječjih pjesama. Nakon prve pjesme 1875. godine, nastupila je stanka od četiri godine, a nakon toga, sve do 1892., svake je godine objavio barem jednu pjesmu.

Iz tablice se također vidi da je Kuten pjesnički bio najplodniji tijekom 1885. i 1886. godine, kada je objavio gotovo dvije petine svih svojih dječjih pjesama.

Osim nekoliko iznimaka, Kutenove su pjesme ostale zaboravljene u *Smilju*, sve dok Milan Crnković nije priredio i objavio prvu potpuniju zbirku Kutenovih dječjih pjesama pod naslovom *Stari sat* (Kuten i dr. 1988) koja uključuje 37 pjesama. Crnković je, dakle, izostavio 14 pjesama, a pjesmu „Na božićne dane“ preimenovala je u „Na blagdanske dane“, o čemu će biti riječi kasnije. Knjiga je izišla u izdanju zagrebačke Mladosti, a ilustracije je načinio Ivan Antolčić. Uz Kutenove pjesme, koje dominiraju, objavljeno je i nekoliko pjesama drugih starijih hrvatskih dječjih pjesnika, tj. Ivana Filipovića (1 pjesma), Ljudevita Varjačića (1 pjesma), Augusta

³ Priča se u izvornome obliku i s originalnom ilustracijom objavljuje u rubrici *Baština* u ovome broju časopisa *Libri & Liberi* i tako se prvi puta predstavlja suvremenomu čitateljstvu.

Tablica 1. Dinamika objavljivanja Kutenovih pjesama u *Smilju*.

God.	Broj pjesama	Pjesme
1875.	1	Majčin god
1880.	5	Uči, sinko! (SS), Zimska davorija, Duga i diete (PSHK), Spremaj knjige!, Zimska zabava (PSHK)
1881.	1	Mali ratar (SS, PSHK)
1882.	2	Djeca i maca (SS, PSHK), Dobra odluka (SS, PSHK)
1883.	2	Miš u školi (SS, PSHK), Usred vrta
1884.	5	Strašivica (SS, PSHK), Bolna beba (SS, PSHK), Roda i žabe (SS, PSHK), Mudri Vladko (SS, PSHK), Mlada gazdarica
1885.	9	Zimska (SS, PSHK), Junaci (SS, PSHK), Drotar (SS, PSHK), Kiša (SS, PSHK), Radi (SS), Prsti (SS, PSHK), Ajd u školu, Roda (SS), Radini Mio (SS)
1886.	10	Božićna, Tko se ne će... (SS), Što rade lutke? (SS, PSHK), Proljetna pjesma (SS), Gostba domaće peradi (SS), Pas i macan (SS), Pod stogom (SS), Kovač (SS), Majka i sin (SS), U jeseni (SS, PSHK)
1887.	4	Tko si..., Na božićne dane (SS), Slavulj (SS, PSHK), Dar (SS)
1888.	3	Gospodarica (SS), Guske (PSHK), Ide Niko
1889.	2	Tri srne (SS), Kosac
1890.	4	Ura (SS, PSHK), Mlin (SS, PSHK), Sbor kukaca (SS, PSHK), Buha (SS, PSHK)
1891.	1	Da sad dodje kući mama! (SS)
1892.	2	Gazda i pastir, Dobra Anka (SS)

Harambašića (6 pjesama), Josipa Milakovića (17 pjesama) i Milke Pogačić (1 pjesma). U Tablici 1. pjesme koje je Crnković uvrstio u zbirku *Stari sat* označene su kraticom SS (*Stari sat*).

Vrlo brzo nakon toga Nakladni zavod Matice hrvatske objavljuje drugu opsežniju zbirku Kutenove poezije u knjizi *Hrvatski dječji pisci III* u ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti*. Tu je zbirku priredio Ivo Zalar (Kuten 1991), a ona sadrži 23 pjesme, tj. manje od polovine Kutenovih dječjih pjesama iz *Smilja*, pa se ta zbirka može smatrati i izborom iz Kutenova pjesništva. Naslovi pjesama uvrštenih u tu zbirku označeni su kraticom PSHK u Tablici 1. Uz Kutenove pjesme, u istoj su knjizi u zasebnim cjelinama objavljene još i pjesme Zlate Kolarić-Kišur, Grigora Viteza, Stjepana Jakševca, Ratka Zvrka, Mladena Bjažića i Stanislava Femenića, hrvatskih dječjih pjesnika 20. stoljeća. U knjizi su sadržani i likovni prilozi Vilka Glihe Seljana.

Popisi Kutenovih pjesama koje su objavili i Crnković (1978: 75) i Zalar (1991a: 25) obuhvaćaju sve Kutenove pjesme iz *Smilja*, osim pjesme „Gazda i pastir“ koja je izišla u 5. broju 20. godišta *Smilja*. Moguće je da su tu pjesmu jednostavno previdjeli, iako je ona potpisana skraćenim imenom „Kr. Kuten“ (Kuten 1892a: 78), ili su je izostavili jer je riječ o pjesmi koja je po vrsti zagonetka. U popisu Crnković nastoji prenijeti i pravopisne karakteristike naslova pjesama, dok ih Zalar u svojem popisu uglavnom usklađuje sa suvremenim pravopisom.

Time je iscrpljen pregled zasebnih izdanja Kutenova književnoga stvaralaštva.

Recepcija

Kuten je u svoje vrijeme bio popularan, a pjesme su mu izlazile u dječjem časopisu koji se redovito distribuirao u hrvatskim školama, zahvaljujući poduzetnosti i umješnosti „tadašnjih hrvatskih učitelja“ (Batinić 2004: 38–39). *Smilje* je izlazilo od 1873. do 1945. kao najpopularniji i „najdugovječniji hrvatski dječji časopis“ (38). Pokrenuo ga je i objavljivao Hrvatski pedagoški-književni zbor, strukovna udruga hrvatskih učitelja. U njemu su svoje radove objavljivali upravo učitelji, pa se Kuten izdvaja kao pjesnik koji nije pripadao učiteljskim krugovima. Biografi ističu da su njegovi uradci nastali u okruženju obitelji i u komunikaciji s njegovom vlastitom djecom (Crnković 1988: 86).

Njegove su pjesme značile preokret u odnosu na dotadašnju dječju poeziju koju je obilježavala perspektiva odraslih s mnogo didaktičkih elemenata. Od djece se zahtijevala poslušnost, marljivost, rad i rodoljublje (Crnković 1988: 85). Suprotno tomu, Kuten gleda zajedno s djetetom, poštuje dijete i njegov pogled na svijet, iako mu od navedenih vrijednosti marljivost i rodoljublje također nisu strane. Upravo zato nailazi na pozitivnu reakciju kod djece, koja i danas rado čitaju njegove stihove.

Možda je upravo Kutenova izdvojenost iz učiteljskih krugova razlog da se, kako kaže Crnković, *Smilje* nije prema njemu dostojno odnosilo. Crnković navodi da nisu objavili ni bilješku o njegovoj smrti: „taj njegov list nije ga, čini se dovoljno cijenio: povodom pjesnikove smrti *Smilje* ne objavljuje ni najobičniju bilješku a kamoli nekrolog, životopis ili portret“ (1975: 25)⁴ kako su to inače činili za svoje suradnike, iako je Kuten redovito punio časopis svojim stihovima sve do 1892. godine, kada je, shrvan sinovljevom smrću, prestao pisati.

Kutenove su se pjesme stoga čuvale uglavnom usmenom predajom, pa se neke i do danas prenose kao malešnice, npr. „Djeca i maca“ (1882a) i „Ura“ (1890a).

⁴ Nekrolog Kutenu izišao je, međutim, u časopisu *Napredak* 1892. godine (Crnković 1978: 74, bilj. 155).

Danas je Kuten popularan i njegove su dječje pjesme dobro poznate i uvrštene u mnoge čitanke, pa je teško povjerovati da je do njihova ponovnoga objavljivanja u antologijskim izborima nakon *Smilja* prošlo devedesetak godina, a do prve zbirke Kutenove dječje poezije (Kuten i dr. 1988) i cijelo stoljeće.

Kuten u antologijama i druga pojedinačna objavljivanja pjesama

Kutenove su se pjesme često objavljivale anonimno. Primjerice, „Strašivica“, „Drotar“ i „Slavulj“ objavljene su još za njegova života, u časopisu *Bršljan* u rukoveti pjesama „Pjesmice iz zabavišta“, iz rukopisa o „zabavištima“ Marije Grubešić⁵ (1893: 314). O tome piše i Crnković (1975: 26). On navodi i jedan prijevod Kutenovih pjesama na njemački pod naslovom „Gedichte. Wandlung“. Prijevod je načinila Marie Horvat-Petheö, a izašao je u *Agramer Zeitungu* 1902. godine (Crnković 1978: 74, bilj. 156). Nakon te godine, Crnković nije zabilježio druge pojave Kutenovih pjesama ili njihova odjeka. Štoviše, također utvrđuje: „Krunoslav Kuten bit će prešućen u popisima znamenitih Hrvata ili hrvatskih književnika, kao što su *Znameniti i zaslužni Hrvati 925–1925* i enciklopedije JLZ“ (Crnković 1978: 75).

Novija recepcija Kutenova dječjega pjesništva započinje tek 70-ih godina 20. stoljeća, a njegove se pjesme od tada redovito pojavljuju u antologijama dječje poezije.

Zvonimir Balog uvrstio je u *Zlatnu knjigu svjetske poezije za djecu* (1975) dvije Kutenove dječje pjesme: „Strašivica“ i „Ura“, a objavio je još dvije njegove kratke pjesme, „Sve se mijenja“ i „Domu“, od kojih je prva, kao što je spomenuto, izašla i 1894., a obje su bile uključene u zbirku *Primula veris* (1879: 25 i 11). Budući da ih je uvrštavanjem u antologiju dječje poezije Balog ujedno uvrstio i u taj pjesnički korpus, ovdje ih prenosimo u cijelosti, preuzete iz zbirke *Primula veris*.

Sve se mienja

Sve se mienom sve obara,
Samo ljubav stalna stoji.
Štograd ljudska ruka stvara,
Sve se mienom sve obara.

Što je čast u silna cara,
Što li moć za narod koji!
Sve se mienom sve obara,
Samo ljubav stalna stoji.

⁵ Riječ je o rubrici u *Bršljanu* koja je popraćena uredničkom bilješkom sljedećega sadržaja: „Pod ovim stupcem priopćivat ćemo pjesmice iz naših zabavišta, uvjereni, da će se njima naslađivati i djeca, koja ne polaze više zabavišta. Ove smo pjesmice povadili iz većeg rukopisa o zabavištima, što ga sastavila pokojna učiteljica Marija Grubešićeva, te ga predala uredniku ovoga lista“ (s. n. 1893: 313). U primjerku časopisa koji nam je bio dostupan nedostaju stranice 314 i 315, pa nije moguće utvrditi je li još koja Kutenova pjesma ušla u taj izbor. Od pjesme „Slavulj“ vidi se samo kraj, na str. 317.

Domu

Moje misli svedjte kruže,
 Sladki dome, milje moje.
 Kano leptir rujne ruže,
 Moje misli svedjte kruže.

Il slavulji noćju tuže,
 Ili ševa danju poje,
 Moje misli svedjte kruže,
 Sladki dome, milje moje.

Balog ističe da nije „sklon podjeli poezije na malu i veliku, na poeziju za djecu i poeziju za odrasle“ (1975a: 5) pa u tome leži razlog da je izabrao i pjesme koje Kuten izvorno nije napisao za djecu. Antologija obuhvaća tekstove koje sastavljač drži najboljima, a glavni mu je kriterij uvrštavanja pjesničko nadahnuće i izostavljanje didaktične poruke. *Zlatna knjiga* „nešto je između antologije i pjesničke čitanke, i dok sadrži sve antologijske tekstove, zanemaruje pjesme koje slave lijepo ponašanje, bezuvjetnu pokornost i poslušnost, knjiško učenje, kao jedini uvjet da se sretno isplovi iz zlatne uvale djetinjstva. [...] Nastojao sam zaobići [...] sve pjesme kojima je osnovni zadatak zamorno pseudoprosvjateljstvo“ (Balog 1975b: 616). I dalje: „Davao sam prednost pjesmama koje su nadahnute djetinjstvom i pjesnicima koji se trude da uđu u svijet djece, svijet sretniji ali istodobno naivniji, jednostavniji i gotovo neostvarljiv“ (617).

U antologiji hrvatskoga pjesništva za djecu Dubravka Cvitana *Vječnotraž* (1975) Krunoslav Kuten dobio je mjesto sa sljedećim pjesmama: „Dva kosa“, „Prsti“, „Djeca i maca“, „Ura“ i „Zbor kukaca“. U antologiji izlazi studija priređivača naslovljena „Problemi hrvatskog pjesništva za djecu“ (Cvitan 1975: 5–42). Naveden je i podatak o Kutenovoj zbirci pjesama *Primula veris*. Pjesma „Dva kosa“ još je jedna pjesma koja je prethodno objavljena u zbirki *Primula veris* (Kuten 1879: 21–23) te je ovdje donosimo u prijepisu iz te zbirke:

Dva kosa

Kad u zimi kosa dva
 Ogladnila jako,
 Starijemu drugu si
 Mladji kos će tako:

„Zašto da me mladjanog
 Usried toga luga,
 Mori glad i nevolja,
 Mori crna tuga.

Volim da me uhvati
 Onaj ptičar mladi,
 Neg da ovdje pogibam
 S nestaši i gladi.

Dok u pustoj šumici
 Čiča vlada zima,
 Dosta ti u krljetci
 Svake hrane ima.“

Al će njemu stariji
 Odgovorit na to:
 „Nemoj, nemoj ludovat
 Moje milo zlato.

Jer za slasti, što će ti
 Ljudska pružit ruka,
 Ti ćeš družu kasnije
 Strašnih trpit muka.“

Al ne sluša kosović Starijeg si druga, Rad se dade uhvatit Sried slobodna luga.	I dok pustom šumicom Čiča vlada zima, Kosović u krljetci Hrane dosta ima	Al kad širom zemljice Krasna proljet svane, Kos u liepoj krljetci Gorko tužit stane:
„Blago mojim drugovom Na slobodi biti, Teško meni mladjanom U toj uzi bđiti.	Oni mile pjesmice Vani poju sada, A ja kraj sveg obilja Plakat moram s jada.“	Često za čas radosti, Što imamo tude, Vrieme crne žalosti Cieli viek nam bude.

Cvitan je također uvrstio tri Kutenove pjesme u svoju antologiju hrvatskoga dječjega pjesništva na engleskome jeziku *Croatian Poetry for Children*, s engleskim naslovima „Fingers“, „The Clock“ i „Insects' Choir“ (1976: 43), nastojeći prikazati tradiciju hrvatske dječje književnosti, koja po njemu u to vrijeme traje 130 godina (Cvitan 1976: 32).

Nedugo nakon toga Joža Skok uređuje knjigu *Sunčeva livada djetinjstva* (1979) i u njoj objavljuje pjesme „Zimska“, „Dar“, „Prsti“ i „Zbor kukaca“, a o samome Kutenu kratku zabilješku (Skok 1979: 49).

Potom izlazi još jedan njegov izbor pjesama, knjiga *Lijet Ikara* (1987), gdje je objavljeno šest Kutenovih pjesama, odnosno Skok već navedenim pjesmama dodaje još dvije: „Djeca i maca“ i „Ura“. U pogovoru pojašnjava da je nastojao pomiriti raznorodne kriterije izbora pjesama, s namjerom da antologija bude „ilustracija geneze, književnopovijesnog kontinuiteta i identiteta hrvatskoga dječjeg pjesništva“ (Skok 1987: 272), koja uzima u obzir aktualnu čitateljsku recepciju te se nada da je uspio odabrati pjesničku građu „koja svojom selekcijom potvrđuje osobnu samosvojnost, pripadništvo široj književnoj tradiciji, ali i samosvojnost u kreiranju dječje pjesme kao općeg i specifičnog lirskog iskaza“ (273).

Ubrzo nakon zbirke *Stari sat* (Kuten i dr. 1988), pod naslovom *Sunčeva livada* (1990) izlazi još jedna Skokova antologija. U toj knjizi uvršten je isti izbor Kutenovih pjesama kao u knjizi *Sunčeva livada djetinjstva*, a u uvodnome tekstu Skok ocjenjuje da su prijašnje antologije dječjega pjesništva neadekvatno vrednovale hrvatsko dječje pjesništvo. Vrlo važan motiv za objavljivanje njegove „antologijske čitanke“ je „nedostatak sličnog izbora koji[m] bismo se mogli koristiti, i kao antologijom, i kao književno-povijesnim pregledom, kojim bi se ilustrirale određene razvojne linije i tako pružio uvid u jedno područje dječje književnosti koje se u našim danima sve izazovnije nameće“ (Skok 1990: 5).

Slijedi *Antologija hrvatske dječje poezije* 1994., koju je priredio Ivo Zalar. Ondje je uvršteno sedam Kutenovih pjesama: „Djeca i maca“, „Ura“, „Prsti“, „Junaci“, „Slavuj“, „Duga i dijete“, a među njima i cenzurirana pjesma „Na božićne

dane“, pod naslovom „Na blagdanske dane“, koju isti priređivač prethodno nije bio uvrstio u knjigu *Hrvatski dječji pisci* iz 1991. godine. Zalar se izjasnio kako želi da izbor objavljenih pjesama pomogne djeci da uz čitanke upoznaju najvrednije i najljepše u području dječje književnosti koja nije dovoljno poznata. Želio je predstaviti i starije pjesnike, čije su izvorne zbirke stihova nepristupačne mladim čitateljima. Pri izboru pjesama poštovao je „ponajprije estetsko načelo, što, dakako, ne znači da nisu poštovani i drugi elementi poput širine i reprezentativnosti izbora“, a izabrao je pjesme koje nose „pečat djetinjosti, dječje naivnosti, jednom riječju dječju autentičnost“ (Zalar 1994: 5), ne smatrajući pritom motive odviše važnima. Novo izdanje *Antologije hrvatske dječje poezije* priređivača Ive Zalara iz 2007. godine uključuje istih sedam Kutenovih pjesama i isti predgovor (Zalar 2007: 11–12).

Urednički trojac: Zvonimir Diklić, Dubravka Težak i Ivo Zalar u antologijski priručnik *Primjeri iz dječje književnosti* iz 1996. uključuje Kutenovu pjesmu „Duga i dijete“.

Nakon toga, još je nekoliko autora uvrstilo pokoju Kutenovu pjesmu u pojedina izdanja hrvatske dječje poezije. Primjer je ilustrirana knjiga *Pokraj peći maca prela* (Harambašić i dr. 2004), u kojoj je, uz pjesme Augusta Harambašića i Ivane Brlić-Mažuranić, objavljena i Kutenova pjesma „Djeca i maca“ s ilustracijom Sanje Rešček.

Nadalje, Josip Borković objavio je 2007. godine note pod naslovom *Pjevam poeziju*, tj. izbor pjesama koje je uglazbio, a među njima i pjesmu „Junaci“ Krunoslava Kutena (Borković 2007: 6).

Jedno od novijih pojavljivanja stihova Krunoslava Kutena nalazimo 2010. godine u antologiji *Zlatni snovi*, u kojoj priređivač Branko Pilaš objavljuje Kutenovu pjesmu „Zimska“.

Može se zaključiti da se u novije vrijeme, tj. od 1970-ih godina, najčešće pojavljuje pjesma „Prsti“, koja je zabilježena u osam pregledanih knjiga, slijede „Ura“ i „Sbor kukaca“ s po sedam pojavljivanja te „Djeca i maca“ i „Zimska“ koje se nalaze u šest knjiga. Pjesmu „Junaci“ bilježimo četiri puta, a ostale pjesme, ako se pojavljuju, javljaju se jednom, dvaput ili triput.

Godina 1988., kada izlazi prva potpunija zbirka Kutenovih dječjih pjesama, od velike je važnosti za razumijevanje poezije Krunoslava Kutena i njezinu suvremenu prisutnost. U pogovoru Crnković iznosi tvrdnju koja možda najbolje opisuje liriku Krunoslava Kutena i njegov pjesnički *credo*: „nikad se ne postavlja čak ni kao iskusan čovjek iznad djece, nikad ne daje na znanje kako su dječje radosti male i neznatne. On se naprotiv utopio u djetinjstvu, izjednačio s djecom i pjeva s djecom, misli s djecom, raduje se s djecom kao da je i sam dijete“ (Crnković

1975: 42). I Crnkovićevo i Zalarovo izdanje Kutenove poezije za djecu važne su prekretnice u recepciji Kutenova djela jer su ta izdanja ponudila širi uvid u njegov pjesnički rad i jer se nakon njihova pojavljivanja Kutenove pjesme češće javljaju u antologijama, ali i u školskim čitankama. Čitanke, međutim, ostaju izvan obzora ovoga istraživanja.

Osim objavljivanja samih pjesama, za recepciju Kutenova pjesništva važna je i kritička recepcija njegove dječje poezije. Ona započinje nešto ranije nego što se iznova uspostavlja čitateljsko zanimanje pojavom zbirki njegovih dječjih pjesama. Prvi, vrlo kratak, kritički zapis o Kutenovu stvaralaštvu donosi Milan Crnković 1972. godine u članku „Sto (i nešto) godina hrvatske dječje književnosti“.

Kritička i stručna recepcija

Milan Crnković prvi je proučavatelj dječje književnosti koji nakon duljega vremenskoga razdoblja spominje Krunoslava Kutena, i to kao pjesnika koji nije bio dovoljno zapažen (1972: 12). Već ga tada imenuje pretečom Grigora Viteza. U vrlo kratkome i jezgrovitome, ali sadržajnome odlomku navodi primjere pjesama „Dobra odluka“, „Strašivica“, „Radini Mio“, „Ura“, „Božićna“ i „Dar“ (od kojih pretposljednju nije uvrstio u zbirku iz 1988.) kao primjere Kutenovih pjesama koje „svojom prirodnošću, zaigranim ritmom i prirodnim funkcionalnim rimama, nagovještajem nonsensa i igre riječima, konciznošću i brižljivom arhitektonikom u kojoj se osjeća sklonost za poentu na kraju pjesme, odskaču toliko od jednolične ‘poezije’ ostalih pjesnika da upravo začuđuju“ (Crnković 1972: 13).

Nakon toga, Crnković Kutena spominje u četvrtome izdanju svoje knjige *Dječja književnost* (1973) na tri mjesta, iako vrlo kratko.⁶ Osvrće se na nedostatak detaljnih studija i razmatra kriterije za vrednovanje starijih pjesnika. Napominje da bi se „kod nekih od mnogih sastavljača dječjih pjesama moglo naći uspjelih, dobrih, iskrenih, neepigonskih pjesama (kod zaboravljenog Krunoslava Kutena, ili A. Harambašića, ili kod kojeg drugog)“ (Crnković 1973: 94). Kutena potom ubraja u one pjesnike koji se, više na temelju estetskih nego književnopovijesnih kriterija, „uz neskrivenu sklonost prema određenom tipu moderne dječje poezije – [nalaze] u užem krugu kao predstavnici stogodišnjeg razvoja hrvatske i srpske književnosti“ (isto). U odlomku o Augustu Harambašiću, kao najplodnijemu hrvatskome dječjem pjesniku 19. stoljeća, koji je utjecao na pjesnike didaktičare, napominje da Harambašićeve pjesme za djecu nisu ostale popularne, i dodaje rečenicu o Kutenu, s tvrdnjom da je Kuten „bez sumnje“ bio „[n]ajosebujniji i najsamosvojniji hrvatski dječji pjesnik u 80-tim godinama 19. st.“ (97).

⁶ U prvim trima izdanjima toga „priručnika za studente pedagoških akademija i nastavnike“ o Kutenu nema spomena (Crnković 1967, 1969, 1971).

Nadalje, Milan Crnković opširnim esejom „Krunoslav Kuten“ (1975) u časopisu *Umjetnost i dijete* započinje temeljitu suvremenu kritičku recepciju Kutenova pjesništva. Donosi biografske podatke o pjesnikovu životu te se osvrće na jedinstvenost Kutenove dječje poezije i njegov odnos s djetetom-čitateljem. Smatra da je Kuten bio pravi dječji pjesnik, ali isto tako i pjesnik kojega hrvatska dječja književnost nije dovoljno dobro poznavala. Kuten je za Crnkovića pjesnik djeteta, pjesnik koji se približio djeci i zajedno s njima ušao u njihov svijet.

Nadalje, Crnković konstatira kako je Kuten u *Smilju* zaboravljen (1975: 25) i navodi dva razloga mogućega zaborava – prvi je da nije bio dovoljno poznat, a drugi da je bio ispred svojega vremena, pa je stoga i bio neshvaćen. Njegove su pjesme svakako bile poznate djeci, što dokazuje činjenica da su uvrštavane u dječje čitanke, ali su objavljivane bez autorskoga podatka, kao što se, primjerice, dogodilo i 1893. godine u *Bršljanu*. Crnković stoga konstatira da se Kutenu dogodio zanimljiv oblik nepravde: „živjeli su mu stihovi i gotovo prerasli u narodnu dječju poeziju, a zaboravljeno mu je ime“ (26).

Crnković spominje i srpskoga dječjega pjesnika Jovana Jovanovića Zmaja (1833. – 1904.), nešto starijega Kutenova suvremenika, kao mogući početni uzor njegovu pisanju, ali dolazi do zaključka da ta teza ipak ne stoji. Zajednička im je karakteristika iskreni doživljaj djeteta i djetinjstva i izražavanje svojega doživljaja. Međutim, u usporedbi sa Zmajem, Kuten ostaje skroman i vjeran svomu načinu pisanja. Primjerice, Zmaj piše mnoštvo epsko-lirskih pjesama, dok Kuten bježi od takvoga izraza. Zmaj stvara puno i često nepotrebno razvlači pjesme. Tomu nasuprot, Kutenova lirika ostaje u relativno uskome krugu i svaka pjesma čini skladno dovršenu cjelinu. Crnković stoga zaključuje da Kuten nikako nije „zmajevac“ niti je „izrastao iz Zmaja“ (1975: 45).

Autor, nadalje, u Kutenovoj poeziji razaznaje dva razdoblja: pripremno razdoblje, od prve pjesme „Majčin god“ 1875., u koje ulazi samo šest pjesama (1875. – 1880.), do razdoblja zreloga stvaranja u vlastitome stilu, koje počinje pjesmom „Mali ratar“ 1881. i traje do zadnje objavljene pjesme „Dobra Anka“ 1892. godine (Crnković 1975: 27).

U knjizi Crnković detaljno analizira ili spominje mnoge pjesme, ukupno njih 30, pri čemu često navodi i primjere stihova: „Mali ratar“, „Majčin god“, „Uči sinko“, „Djeca i maca“, „Ura“, „Bolna beba“, „Junaci“, „Gozba domaće peradi“, „Usred vrta“, „Drotar“, „Miš u školi“, „Kovač“, „Što rade lutke“, „Zbor kukaca“, „Zimska“, „Kiša“, „Zimska davorija“, „Spremaj knjige“, „Strašivica“, „Dobra odluka“, „Tko se neće“, „Prsti“, „Božićna“, „Roda“, „Radin[i] Mio“, „Dar“, „Mlin“, „U jeseni“, „Buha“ i „Pod stogom“. Dakle, tu uključuje i citira i nekoliko pjesama koje kasnije nije uvrstio u zbirku *Stari sat*.

Crnković drži da u prvome razdoblju Kuten „plaća dug filipovićevsko-varjačićevskoj tradiciji hrvatskog dječjeg pjesništva“. Stihove iz pjesme „Majčin god“ ne navodi, ali joj posvećuje dulji odlomak, u kojemu pjesmi zamjera što je „natopljena tugom i patetikom, tipičnim tadašnjim pozivom na plač, na suosjećanje“. U toj i drugim pjesmama nalazi primjere većega broja karakterističnih tema toga razdoblja: „Dakle: tuga, učenje, poskočnica s nešto domoljublja, obrada narodne priče, poučna deklamacija, briga za ptice – još da je koja izrazita patriotska deklarativna tirada – i imamo čitav repertoar ondašnje tipične poezije za ‘mladež’“ (Crnković 1975: 27).

Tomu nasuprot, pjesma „Mali ratar“ više je po Crnkovićevu ukusu, iako i njoj nalazi zamjerke: „[...] Kuten veselo i zadovoljno stresa sa sebe sav teret literarne mode, obzira, brige za formalnost, pouku i otvara sasvim vrata igri, dječjem radosnom poimanju života, čak i nonsensu karakterističnom za dječje uspavanke i pjesme za igru što ih je stvorio bezimni (dječji?) narod. [...] Početni i završni stihovi: *Oj vi druzi moji, oj! / Krasan li je život moj!* sadrže karakteristično ojkanje poznato iz tolikih drugih pjesama, pogotovo onih u kojima se govori o pastirima i žeteocima, i svojom namještenom veselošću i patetičnošću sasvim su u neskladu s jednostavnošću kazivanja dana u tjednu, nonsensnim pojednostavnjivanjem stvari i veseljem što se osjeća kad se marljiv rad pretvori u skromnu domaću gibanicu.“ Bez obzira na to, pjesmi Crnković daje visok status te oprezno sugerira da je „Mali ratar“ „prva moderna ili prava dječja pjesma u hrvatskoj dječjoj književnosti“ (Crnković 1975: 28).

Crnković detaljnim i razrađenim prikazom dječjega pjesništva Krunoslavu Kutenu pridaje poseban značaj, smještajući ga na sam vrh kao začetnika „prave“ hrvatske dječje poezije i razrađujući svoju raniju tvrdnju da je on davni preteča Grigora Viteza, iako ne i jednako velik pjesnik: „Kuten zapravo započinje poeziju kakvu će nastaviti tek Vitez. Vitez razvija nonsensnu poeziju polazeći od istih izvora, Vitez gradi na onomatopeji koju je naslutio Kuten, Vitez voli rimovani dvostih kojim se služio Kuten, Vitez je kao i Kuten odan lirskom, Vitez pazi da mu rima i ritam budu funkcionalni kao što je to činio Kuten, Vitez arhitektonski smišljeno doraduje pjesme kao što se to moglo zamijetiti u Kutena, Vitez se izjednačuje s djetetom, ne poučava, a kao i Kuten veseli se s djecom svemu što ih okružuje. [...] Duh, raspoloženje, atmosfera Kutenovih pjesama, njihova iskrenost, jednostavnost, nepatvorenost, sve je to, u skromnim omjerima, isto kao u Viteza. Ni Kuten ni Vitez ne lutaju [...], nego slijede svoj put. Kuten je daleki preteča Viteza, pjesnik iste krvi, ali na žalost, pjesnik koga hrvatska dječja poezija nije dovoljno poznavala, cijenila i slijedila“ (Crnković 1975: 45).

Stjepan Hranjec se tridesetak godina kasnije osvrće na tu ocjenu. Smatra da je donekle preuveličana tvrdnja da je Kuten Vitezov preteča. Misli da bi točnije bilo ustvrditi kako je Krunoslav Kuten u stvari Vitez 19. stoljeća (Hranjec 2006: 44). Stoga zaključuje: „zbog izražajne primjerenosti – ritmičke, metričke, rimarijske, kompozicijske – a osobito zbog postignute bliskosti s djetetom, to jest ostvarene liričnosti i neposrednosti, a ne isprazne patetike i deklamatorstva, Kutenovi malobrojni stihovi predstavljaju drukčiji – neposredniji, lepršaviji – poetski zamišljaj od predstavljenih pjesnika u zadnjim desetljećima 19. stoljeća“ (46).

U studiji *Hrvatska dječja književnost do kraja XIX. stoljeća* (1978) Crnković se vraća pjesniku Krunoslavu Kutenu i ponovno objavljuje veći dio rada iz 1975. godine, izostavljajući tek neke manje dijelove. Razlika između dvaju tekstova je u tome što esej iz 1975. uključuje kratak uvod o počecima hrvatske dječje poezije i o njezinim važnijim predstavnicima poput Ljudevita Varjačića, Josipa Milakovića, Rikarda Katalinića Jeretova i Augusta Harambašića. Također, u ranijem tekstu Crnković na sljedeći način opisuje karakteristike ondašnje dječje poezije: „rodoljublje, prigodničarstvo, klišetirani i uopćeni motivi tuge (smrt majke), radosti (uz blagdane) i prirode, zatim deklamatorika, prevlast patetičnog lirskog i patroniziranje djeteta, a u izrazu raznolikost kompliciranih metrova i strofa“ (1975: 24). Ipak, oba teksta daju podjednak uvid u život i stvaralaštvo Krunoslava Kutena. Crnković smatra da je Kuten majstor u zapažanju onoga što je djeci najbliže, a također uspijeva ne držati im prodiku o marljivosti ili važnosti škole, kloneći se mudrih savjeta s visine. Raduje se zajedno s njima i ulazi u njihov svijet (1978: 82).

Koliko su ti Crnkovićevi uvidi utjecajni, autoritativni i do danas aktualni, potvrđuje činjenica da je u priručniku *Primjeri iz dječje književnosti* (1996: 14–15) isječak iz toga Crnkovićeva teksta uvršten kao jedan od primjera objavljene kritičke literature o djelima dječje književnosti, a tekst u cijelosti izlazi i u knjizi *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine* (Crnković i Težak 2002: 171–195).

Dalibor Cvitan se Crnkoviću rano pridružio u interpretaciji Kutenovih pjesama, u duljoj studiji o hrvatskoj dječjoj poeziji objavljenoj u antologiji *Vječnotraž* (Cvitan 1975) i potom, u engleskome prijevodu, u službi predgovora antologiji *Croatian Poetry for Children* (1976). U njoj izlaže shemu po kojoj se korpus hrvatske dječje poezije može podijeliti u osam kategorija kombinirajući attribute mitsko-leksičko (priča, radnja – jezik), semantično-asemantično (značenje – ne-značenje) i subjektivnost i objektivnost (ja – diktat bića) (Cvitan 1976: 7). Krunoslava Kutena Cvitan ubraja u skupinu pjesnika mitske asemantičke objektivnosti, tj. među pjesnike za koje je karakteristična dominacija priče/zapleta, ne-značenja i diktat

bića, tj. pjesnika kojima „biće nalaže priču kojom uzalud nastoje uhvatiti neko objektivno značenje“, a rezultat je toga da su ti pjesnici „iskreniji“ nego drugi. Međutim, napominje Cvitan, „ova uzaludna potraga [...] može pojačati umjetnički učinak te u ovoj skupini nalazimo neke vrlo kompetentne pjesnike“ (1976: 17)⁷.

U svojim je ranijim antologijama Joža Skok Kutenove pjesme popratio biografskim podatcima o pjesniku. U *Sunčevoj livadi djetinjstva* to je tek kratka biografska opaska (Skok 1979: 49), a u sljedećoj, *Lijet Ikara*, donosi nešto širi biografski pregled i dodaje da je Kuten bio među najplodnijim suradnicima dječjega časopisa *Smilje* te da se „prvi izdvojio kao prepoznatljiva pjesnička ličnost koja pisanju za djecu daje obilježje kreativnog pjesničkog čina“ (Skok 1987: 260).

U nešto duljem predgovoru *Sunčevoj livadi* Joža Skok svrstava Krunoslava Kutena u pionire hrvatske dječje pjesme zajedno s Augustom Harambašićem, Ljudevitom Varjačićem, Milkom Pogačić, Josipom Milakovićem i Ivanom Brlić-Mažuranić. Također kaže da se Kuten pjesmama „Strašivica“, „Dar“, „Zimska“ i „Zbor kukaca“ javlja kao „prethodnik nekih tokova kasnijeg dječjeg pjesništva o temi prirode i pjesničkog izraza koji je od onomatopeje vodio prema verbalnim igrama“ (Skok 1990: 44).

Budući da je Crnković iznio najviše podataka i napisao najviše stranica o Kutenovu stvaralaštvu, ne čudi da su se drugi istraživači oslanjali na njegov rad.

S Crnkovićevim se tezama složio i Muris Idrizović, koji se u svojoj knjizi *Hrvatska književnost za djecu* referirao na Crnkovićev tekst iz 1975. Idrizović slijedi Crnkovića u razmatranju Kutenovih pjesmama: „Majčin god“, „Zimska davorija“, „Duga i dijete“, „Spremaj knjige“, „Mali ratar“, „Miš u školi“ i „Junaci“. Primarno se bavi njihovom tematikom, a o Kutenu zaključuje da je „pjevao slobodnije i ležernije od svojih savremenika u vrijeme kad je preovladavala hladna objektivna liriska poučna pjesma“ (Idrizović 1984: 57).

Ivo Zalar na početku dijela knjige *Hrvatski dječji pisci* posvećenoga Kutenovim pjesmama u kratkome tekstu bez naslova donosi samo osnovne pjesnikove biografske podatke (1991b: 25), a Kutena kratko spominje i u uvodnome tekstu na početku knjige, naslovljenome „Hrvatska dječja poezija“ (Zalar 1991c: 11).

Iste te godine Zalar objavljuje i opsežnu studiju *Pregled hrvatske dječje poezije*. U njoj također iznosi kratke biografske podatke i nekoliko rečenica o Kutenovim stihovima koje su mnoge generacije učile u osnovnoj školi. Navodi kao primjer pjesmu „Ura“ uz koju piše: „Tečni i pravilni trohejski osmerci lako se zapamte i nauče, i ne zaboravljaju se brzo, ali je zaboravljen njihov autor. Vjerujem da i danas mnogi znaju te stihove napamet, ali rijetko tko zna da ih je napisao

⁷ Uz Kutena u istoj se kategoriji navode još i pjesnici: Stjepan Buzolić, Branko Halusa, Marija Barbarić-Fanuko, Dubravko Horvatić i Ibrahim Ibn Kajan.

Krunoslav Kuten, jer djecu previše ne zanima autorstvo. Čini se da je Kuten prvi od naših dječjih pjesnika uistinu osluškiavao ritam i duh narodne dječje lirike, uočio njezinu ljepotu i značenje, i ona mu je bila pozitivan stvaralački uzor. Otuda naviru povremeni nonsensni elementi, vrcaju i pršte iskre pravog dječjeg humora, nižu se šalozbiljne slike i metafore. Jednostavnim stilogenim elementima i nenametljivom zvukovnom figurativnošću Kuten sklada kratke pjesmice koje sigurno možemo ubrojiti među najbolja ostvarenja hrvatske dječje poezije u devetnaestom stoljeću“ (Zalar 1991d: 34). Milanu Crnkoviću Zalar opravdano pripisuje zaslugu što je Kutena otrgnuo zaboravu, ali se ne slaže s njime da je pjesma „Mali ratar“ prva moderna pjesma u hrvatskoj dječjoj književnosti, kritizirajući Crnkovića što toj pjesmi daje tako visoki status, nakon što je iz nje izbacio prve i posljednje stihove (33–34).

Na Kutenove se dječje pjesme u *Smilju* osvrnula Ana Batinić, koja napominje da je Kuten ispjevao „stihove primjerene kognitivnoj razini dječje dobi, budući da ostavljaju dojam da je pjesnik, zajedno s djecom, fasciniran svijetom koji ih okružuje“ (Batinić 2013: 76). Osvrćući se na pojedinačne pjesme, autorica ističe jednostavnost, ritmičku pravilnost, onomatopeje, lako pamtljive stihove, dinamičnost, a naročito šaljivost i nonsensnost (76–77).

U najnovije vrijeme, autori raznih leksikona, priručnika i antologija kao da žele nadoknaditi što je Kuten tako dugo bio u sjeni ostalih dječjih pisaca te ga uvrstavaju u gotovo sva djela koja u nekom vidu spominju dječju liriku. Na primjer, u *Hrvatskoj književnoj enciklopediji* sažetu biografsku crticu donosi književni kritičar i prevoditelj Branimir Donat. Iznosi podatke o Kutenovu podrijetlu i prvoj pjesničkoj zbirci, kao i već poznate kvalifikacije da Kutenove stihove, pisane u ritmičko pravilnim i jednostavnim trohejskim osmercima, obilježavaju igre riječima, humor, bogatstvo leksika te bujna imaginativnost (Donat 2010: 467).

Tekstualne intervencije u novijim izdanjima

Nakon Kutenove smrti objavljene su dvije zbirke njegove poezije, u knjigama *Stari sat* 1988. godine i *Hrvatski dječji pisci* 1991. Tekstove pjesama iz tih zbirki, usporedile smo s izvornim pjesmama iz *Smilja*. Pregledani su svi brojevi dječjega časopisa *Smilje* objavljeni u razdoblju u kojemu je Krunoslav Kuten objavljivao svoju dječju liriku (1895. – 1892.), osim 10. broja XIV. godišta (1885. – 1886.) koji nije bilo moguće pronaći. Usporedba je pokazala da u zbirkama postoje odstupanja u odnosu na izdanja u *Smilju*. Promjene obuhvaćaju izmijenjenu interpunkciju, zapis refleksa jata, primjenu fonološkoga pravopisa, druge pravopisne promjene u svrhu osuvremenjivanja pravopisa, zamjenu arhaičnih gramatičkih oblika, izmjene

grafičkoga izgleda pjesama, leksičke intervencije, ispravke, izostavljanje dijelova pjesama i, konačno, izostavljanje cijelih pjesama.

Interpunkcija

U obrađenim i uspoređenim pjesmama najviše je interpunkcijskih izmjena, ponajprije razlika u primjeni zarezova. Radi preglednosti donosimo usporedne primjere takvih preinaka.⁸ Iz Primjera 1 i 2 vidimo da su zarezi u SS uglavnom izbačeni, iako ne svi, dok je u SS zarez dodan u Primjeru 2 iza riječi „uči“ i na kraju stiha „Tamo, tamo, zlato moje“, kao i iza riječi „gle“ u Primjeru 3. Točka se katkada dodaje, pojavljuje se umjesto drugih interpunkcijskih znakova i obrnuto. Na primjer, u stihu „Što će momu biti sinu!“ točkom je zamijenjen uskličnik (SS, Primjer 2), a u stihu „To po podu, to po klupa“, zarez (SS, Primjer 3), dok je točka zamijenjena uskličnikom u SS u Primjeru 4. Nalazimo i zamjene upitnika uskličnikom (PSHK, Primjer 3) i obratno (SS, Primjer 5). Dvotočje iz stiha „Pak ju pita: šta bi jela“ izbačeno je u PSHK (Primjer 1). Osim toga, tri točke iz naslova pjesme „Tko se ne će...“ u zbirkama su izostavljene.

Primjer 1: „Što rade lutke?“ (fragmenti)

Da l' po sobi doma skaču, Ili gdje na stubah plaču, [...] Svaka mora doma spat, [...] Lutku si iz zibke digne, Pak ju pita: šta bi jela? (S)	Da l' po sobi doma skaču Ili gdje na stubah plaču [...] Svaka mora doma spat [...] Lutku si iz zipke digne Pak ju pita: što bi jela? (SS)	Da l' po sobi doma skaču, Ili gdje na stubah plaču, [...] Svaka mora doma spat [...] Lutku si iz zipke digne, Pak ju pita šta bi jela? (PSHK)
--	---	---

Primjer 2: „Uči sinko!“ (fragmenti)

Uči, uči sinko zlati, [...] Tamo, tamo, zlato moje [...] Majstore moj, hajde simo, Da se brzo pogodimo Za tu torbu na tom klinu, Što će momu biti sinu! (S)	Uči, uči, sinko zlati, [...] Tamo, tamo, zlato moje, [...] – Majstore moj, hajde simo Da se brzo pogodimo Za tu torbu na tom klinu Što će momu biti sinu. (SS)	<i>Pjesma nije objavljena u PSHK</i>
--	---	--

⁸ Izdanja Kutenovih pjesama označena su kraticama: S (*Smilje*), SS (*Stari sat*) i PSHK (*Pet stoljeća hrvatske književnosti*).

Primjer 3: „Miš u školi“ (fragmenti)

I gle nasto krič i buka To po podu, to po klupa', [...]	I gle, nasto krič i buka To po podu, to po klupa'. [...]	I gle nasto krič i buka To po podu to po klupa', [...]
„Pa zaš' niste mir mu dali? [...]" (S)	Pa zaš' niste mir mu dali? [...]" (SS)	„Pa zaš' niste mir mu dali! [...]" (PSHK)

Primjer 4: „Radini Mio“ (fragment)

Ne trpi u zimi glad. (S)	Ne trpi u zimi glad! (SS)	<i>Pjesma nije objavljena u PSHK</i>
--------------------------	---------------------------	--------------------------------------

Primjer 5: „Drotar“ (fragment)

U drotara zagledala! (S)	U drotara zagledala? (SS)	U drotara zagledala! (PSHK)
--------------------------	---------------------------	-----------------------------

Primjer 6: „Kovač“ (fragment)

„Hvala vam na kovačiji! To je zanat grozne vrsti, Gdje bi mi za deset dana Ostalo svih deset prsti.“ (S)	– Hvala vam na kovačiji! To je zanat grozne vrsti, Gdje bi mi za deset dana Ostalo svih deset prsti. (SS)	<i>Pjesma nije objavljena u PSHK</i>
---	--	--------------------------------------

Navodni se znakovi često izbacuju. Tako je segment koji počinje stihom „Pa zaš' niste mir mu dali?“ prenesen bez navodnika u SS i u PSHK (Primjer 3). U pjesmi „Kovač“ navodnici su zamijenjeni duljom crtom koja naznačuje upravni govor (SS, Primjer 6), a slične primjere nalazimo i u drugim pjesmama, na primjer „Na božićne dane“, „Tri srne“, „Slavuj“, „Roda“, „Gospodarica“ (SS) te „Duga i diete“ i „Slavulj“ (PSHK). Načelno, u PSHK manje se zadiralo u interpunkcijske znakove originalnih pjesmama nego u SS.

Zapis refleksa jata

U pjesmama u *Smilju* refleks jata bilježi se kao „ie“, morfonološkim slovopisom koji se drži načela čitke tvorbe. Tu promjenu, zbog usklađivanja s fonološkim (fonemskim) slovopisom, nalazimo podjednako u SS i PSHK, u izmjenama izvornih oblika, npr.: *striela*, *biela* („Junaci“); *zrielo* („Mali ratar“); *doniela*, *diete*, *ciel* („Majka i sin“); *snježak* („Zimska zabava“) promijenjeno je u *strijela*, *bijela*, *zrelo* (SS, PSHK); *donijela*, *dijete*, *cijel* (SS); *snježak* (PSHK). U pjesmi „Tri srne“ stih „Najveće ću trpit biede“ postaje „Najveće ću trpjet bijede“ (SS). Usamljen primjer ikavskoga izgovora kratkoga jata u riječi *nediljicu* („Mali ratar“) u kasnijim je izdanjima promijenjen u *nedjeljicu* (SS, PSHK).

Preinaka je dosljedno provedena u SS i PSHK u svim uvrštenim pjesmama. Međutim, ta izmjena, kao ni sljedeće opisane pravopisne preinake nisu utjecale na smisao i na razumijevanje samih književnih djela jer je riječ o jednostavnim i uvriježenim prilagodbama u skladu s važećim pravopisom.

Primjena fonološkoga pravopisa

Redovito nailazimo na osuvremenjivanje pravopisa u skladu s današnjim standardom. Primjeri su provođenja glasovnih promjena sljedeći: *zibka* („Što rade lutke?“) – *zipka* (SS i PSHK); *odplovi* („Junaci“) – *otplovi* (SS i PSHK); *izpred, izkuhati* („Majka i sin“) – *ispred, iskuhati* (SS); *gladko, sbilja* („Slavulj“) – *glatko, zbilja* (SS i PSHK). Također, *masni žganci* iz pjesme „Ura“ postaju *masni žganci* (SS i PSHK), *otca* u pjesmi „U jeseni“ mijenja se u *oca* (SS, PSHK), a *slastiće* iz pjesme „Na božićne dane“ postaje *slastice* (SS).

Druge pravopisne preinake

Drugi su primjeri osuvremenjivanja pravopisa spajanje riječi *ne ću* u *neću*, npr. u pjesmi „Zimska zabava“, odnosno *ne će* u *neće* u naslovu pjesme „Tko se ne će...“ koji postaje „Tko se neće“ (SS), razdvajanje *bili* u *bi li* u pjesmi „Što rade lutke?“ (SS i PSHK), *nanj* u pjesmi „Sbor kukaca“ u *na nj* (PSHK) i slično.

Nadalje, *mio mali* („Miš u školi“) postaje *mijo mali* u SS, ali u PSHK ostaje u izvornome obliku.

Osuverenjivanje jezika, standardizacija i uklanjanje arhaičnih oblika

Naslov pjesme „Slavulj“ postaje „Slavuj“ (SS), a *šta* u „šta bi jela“ („Što rade lutke?“) mijenja se u *što* u SS, no obje riječi u PSHK ostaju nepromijenjene. Sintagma *na tla* („Mudri Vladko“) mijenja se u *na tlo* (SS), odnosno u *na tle* (PSHK).

Oblik zamjenice akuzativa trećega lica množine *je* zamijenjen je oblikom *ih* (SS, PSHK), na primjer u stihovima „Što je same ostavite“ („Što rade lutke?“) i „Pak je svojoj majci dati?“ („Mudri Vladko“) koji postaju „Što ih same ostavite“ (SS) i „Pak ih svojoj majci dati?“ (SS, PSHK).

Osim toga, oblik pokazne zamjenice *takov* („Uči, sinko!“) prelazi u *takav* (SS). Tomu nasuprot, oblik *stubah* („Što rade lutke?“) zadržan je u objema zbirkama (SS i PSHK).

Promjene grafičkoga izgleda

Neke pjesme, primjerice „Zimska zabava“, „Dobra odluka“, „Roda i žabe“ u PSHK te „Bolna beba“, i „Mudri Vladko“ u SS i PSHK nešto su drukčije grafički složene (Primjer 7).

Primjer 7: „Mudri Vladko“

Zašto Vladko vrtom šeće, Gdje je cvieće i drveće, Valjda kani ruže brati, Pak je svojoj majci dati?	Zašto Vlatko vrtom šeće, Gdje je cvijeće i drveće, Valjda kani ruže brati, Pak ih svojoj majci dati?	Zašto Vlatko vrtom šeće, Gdje je cvijeće i drveće, Valjda kani ruže brati, Pak ih svojoj majci dati?
Ne će mali Vladko ne će Vrtom krasno brati cvieće Već on čeka, dokle s grane Koja kruška na tla pane. (S)	Neće mali Vlatko, neće Vrtom krasno brati cvijeće, Već on čeka dokle s grane Koja kruška na tlo pane. (SS)	Neće mali Vlatko neće Vrtom krasno brati cvijeće Već on čeka, dokle s grane Koja kruška na tle pane. (PSHK)

Načelno, dakle, u novootisnutim pjesmama nema bitnih semantičkih promjena. Međutim, ima bitnih iznimaka, tj. pjesama s promijenjenim riječima i naslovima, ali i onih u kojima nedostaju stihovi.

Leksičke intervencije i ispravci

Izmjene leksika nisu česte. Primjerice, u pjesmi „Majka i sin“, u stihovima „Pak ne dade parcovima / Odnest s druga kobasice“, riječ *drug* zamijenjena je riječju *motka* u SS radi lakšega razumijevanja, a riječ *bumbar* u stihovima „Ovdje stari ležo panj / Prvi bumbar sleti nanj“ iz pjesme „Sbor kukaca“ očito je greškom zamijenjen riječju *buban* u PSHK.

Međutim, važne su sljedeće leksičke izmjene, koje bitno mijenjaju značenje pjesama, a očito je da su i učinjene s tom namjerom. Tako se u pjesmi „Da sad dođe kući mama!“ riječ *božić* u stihovima „jer na božić njena beba / opravu od svile treba“ zamjenjuje riječju *blagdan* (SS).

Najviše je promjena doživjela pjesma „Na božićne dane“, gdje je izmijenjen i naslov i nekoliko stihova (Primjer 8). U njima je Crnković izmijenio sve pojmove koji se mogu povezati s religijom i vjerskim blagdanima, tako da *božićni* dani postaju *blagdanski*, a onda je trebalo promijeniti i *liepe* u *zimske* da bi se sačuvala barem referencija na doba godine i opravdao bor koji se spominje pri kraju. Dakako, izostavljen je i *Bog*, a cijeli stih prerađen. Zalar je i ovu i prethodnu pjesmu izostavio (PSHK).

Primjer 8: „Na božićne dane“ (fragment)

Na božićne dane	Na blagdanske dane	<i>Pjesma nije objavljena u PSHK</i>
Na božićne liepe dane, Dane Bogom darovane	Na blagdanske zimske dane, Dane drage darovane	

Te primjere tumačimo cenzurom, bolje reći, autocenzurom priređivača zbirki koji su nastojali izbjeći referencije na božićne blagdane kao na vjerski, religijski tematski sadržaj, što je bila uobičajena pojava u vrijeme komunističkoga razdoblja.

Mark I. West navodi uvriježene razloge cenzure dječje književnosti, od kojih su najčešći različiti pogledi na vjerske teme, politički razlozi, narušavanje obiteljskih vrijednosti neke zajednice, jaka uvjerenja odraslih osoba o nekim temama, a mnogi proizlaze iz uvjerenja o dječjoj nedužnosti, pa se tako izbjegavaju teme koje bi na djecu, po mišljenju cenzora, mogle loše utjecati (West 2004: 680–681). U tu skupinu spadaju i teme koje su dugo vremena bile tabu u dječjoj književnosti (usp. Javor 2002). Također, dječji su pisci, skloni autocenzuri (West 2004: 681), a ovdje vidimo da su joj podložni i priređivači zbirki dječje poezije.

Začuduje ipak da pjesma „Na božićne dane“, kao i druge srodne pjesme, izostaju i u zbirci koju je priredio Zalar, iako ta zbirka izlazi 1991., iste godine kada je proglašena suverena samostalna Republika Hrvatska, u kojoj vjerske slobode nisu sputane. Osim toga, kad je Zalar pjesmu objavio u *Antologiji hrvatske dječje poezije* iz 1994., ostala je cenzurirana, tj. očito je doslovno preuzeta iz Kutenove zbirke *Stari sat* iz 1988.

Leksičkim izmjenama možemo pridružiti i rastavljanje riječi *svakidanje* u pjesmi „Na božićne dane“ u tri riječi, *svaki dan je* (SS), koje ne donosi bitnu značenjsku promjenu.

Nalazimo i pokoji ispravak, na primjer riječ *polag* u stihu „Uništiti će polag svieta!“ („Junaci“), koja je očito krivo otisnuta, zamijenjena je riječju *pola* (SS i PSHK), a *se* u „na se strane“ („Dijete i duga“) ispravljeno je u *sve* (SS i PSHK). U pjesmi „Dobra Anka“ izvorno *bilo* u stihu „Zar ti ne bi suze bilo“ ispravljeno je u *lilo* (SS).

Izostavljeni stihovi

Pjesmi „Radini Mio“, koja u SS postaje „Radini Mijo“, nedostaje devetnaesti stih, vjerojatno omaškom: „Koše plete, sobu mete.“

Iz pjesme „Mali ratar“ Crnković je izostavio šest stihova jer je smatrao, kao što je već spomenuto, da oni narušavaju kvalitetu pjesme kojoj je inače dao vrlo visoku ocjenu (Crnković 1978: 77). To su prva dva stiha na početku pjesme: „Oj vi druzi moji, oj! / Krasan li je život moj!“ i četiri završna stiha: „Ja pak na nju čekajući / Glasno pjevam u svoj kući: / Oj vi druzi moji, oj! / Krasan li je život moj!“. U PSHK ti su stihovi vjerno preneseni.

Izostavljene pjesme

Crnković je izostavio tri pjesme koje je Zalar uvrstio: „Duga i dijete“, „Zimska zabava“ i „Guske“. To znači da je iz razdoblja koje je odredio prvim i slabijim razdobljem Kutenova pjesničkoga rada, Crnković uvrstio samo jednu pjesmu, „Uči sinko!“. Razlog izostavljanja ranijih Kutenovih pjesama vjerojatno je njihova naglašena didaktičnost. Uvrstio je, doduše, pjesmu „Dobra Anka“ za koju pretpostavlja da je napisana ranije, a ne 1892., kad je objavljena, jer je „izrazitije didaktična od ostalih“ (Crnković 1975: 27). Pjesmi „Duga i dijete“ prigovara da je u njoj „ispričan motiv trčanja do kraja duge, dakle [je to] priča u stihu“, a pjesmi „Zimska zabava“ da „propovijeda toliko obrađivanu temu: dobro dijete hranit će zimi uboge ptičice“ (isto).

Pjesma „Guske“ sigurno ne pripada u skupinu konvencionalne didaktične poezije. Pjesma nema eksplicitnu poruku, nego u njoj psiče gusan da bi upozorio guske „Da gospodar poštovani / Sutra guske pozvat kani“, a guske gakanjem plaču „Što će jednu od njih dati / Za te goste sad zaklati“. Moguće je da se narativni aspekt te pjesme Crnkoviću učinio neprimjerenim za zbirku poezije. No vjerojatnije je da ga je mogla zasmetati neskrivena neposrednost i naturalistični pristup. Taj se razlog može pripisati autocenzuri priređivača, koji izostavlja sadržaje koji ne bi bili u skladu s uvjerenjima o dječjoj nedužnosti i o potrebi zaštićivanja djece od grubih životnih činjenica.

Zalar je izostavio ukupno šesnaest pjesama koje je Crnković uvrstio, od kojih je najviše onih iz razdoblja od 1885. – 1889., tj. iz vremena kada je Kuten bio najplodniji i, po Crnkoviću, najuspješniji. Međutim, Zalar je u zbirku uvrstio relativno mali broj pjesama, te je njegov izbor, koji posebno ne obrazlaže, vjerojatno pretežno motiviran predstavljanjem raznolikosti Kutenova rada. Može se pretpostaviti da izbjegava pjesme u kojima se ističe i potiče dječji rad, npr. „Radi“, „Radini Mio“ i „Kovač“ i pjesme u kojima se djeca opremaju za školu, npr. „Uči, sinko!“, a pritom se ističe razlika između predškolske djece koja se igraju i školske djece, koja trebaju učiti i prestati se igrati, npr. „Roda“ i „Majka i sin“. Izostavio je i pjesme s vjerskom tematikom koje je Crnković izmijenio, „Na božićne dane“ i „Da sad dođe kući mama!“. S druge strane, uvrstio je šest pjesama kojima je nadopunio Crnkovićev izbor. Moguće je da je neke druge pjesme izostavio upravo zato što su već 1988. bile objavljene

Ni u jednoj od tih dviju zbirki, kao ni u analiziranim antologijama, ne nalazimo sljedećih jedanaest pjesama: „Majčin god“, „Zimska davorija“, „Spremaj knjige“, „Usred vrta“, „Ajd u školu“, „Božićna“, „Tko si...“, „Ide Niko“, „Kosac“,

„Gazda i pastir“ i „Mlada gazdarica“ (usp. Tablicu 1),⁹ iako ih je pet, kao što je već spomenuto, Crnković analizirao ili naveo za primjer u svojoj prvoj studiji o Kutenu (1975), gdje fragmente navodi vjerno prema *Smilju*, uključujući i neke ortografske posebnosti.

O razlozima izostavljanja pojedinih pjesama nema jednoznačnih tumačenja, a ovdje smo ih razvrstali u četiri kategorije: (1) tabu tema: smrt, (2) vjerske teme, (3) hrvatsko domoljublje i (4) previd.

Prvoj kategoriji pripada pjesma „Majčin god“ (Primjer 9). U njoj se tematizira smrt, teška tema koja je u dječjoj književnosti dvadesetoga stoljeća dugo bila tabu: „U današnjem društvu smrt je još uvijek tabuirana tema o kojoj se ne govori mnogo, a naročito se ne spominje u razgovoru s djecom. S djecom se ne razgovara o smrti, niti se djeca na nju pripremaju makar se zna da će se prije ili kasnije susresti s njom“ (Haramija 2002: 30). Možemo pretpostaviti da je pjesma „Majčin god“ izostavljena iz SS i PSHK i iz kasnijih antologija upravo iz toga razloga, kao i zbog eksplicitnoga opisa mrtvoga tijela.

Primjer 9: „Majčin god“ (fragment)

U kolibi mrtva majka leži,
A sedmero djece kraj nje bježi,
Pa ledenu piljež grli, ljubi,
I žamorom tihim iz sna budi:
„Daj stani se majko sladka, stani.
Već dugo su ljudi budni vani.
Umiesila Stanka kolač sama.
Daj hodi ga draga kušat s nama.“–

Od majčice rieći [*sic!*] nema, nema;
Ukočena sanak vječni driema.
I plaćuć ju svako budi čedo,
Al njojzi je tielo mrtvo, bliedo.
[...]

Osim toga, Crnković je smatrao da je ta pjesma patetična i konvencionalna te to može biti dodatni razlog njegovoj odluci: „U pjesmi *Majčin god*, s poznatim scenarijem, krikovima, plačem, rekvizitima patetične lirske drame, Kuten posvećuje mnogo mjesta najstarijoj kérci koja pokušava majku razveseliti i oživiti time što joj peče kolač“ (Crnković 1978: 77). Sa suvremenoga stajališta pjesma uistinu ima dozu morbidnosti.

⁹ Sve se te pjesme objavljuju u rubrici *Baština* u ovome broju časopisa *Libri & Liberi*.

U ovu kategoriju može se svrstati i spomenuta pjesma „Guske“ koja govori o smrti životinja na sasvim neposredan način i bez uljepšavanja (već spomenuti primjer riječi *zaklati*).

Druga tema obuhvaća cijelu skupinu pjesama s vjerskom tematikom. Crnković tvrdi da „Kuten [...] nije ni deklarativno religiozan pjesnik te nema nijedne pjesme s poučnom religioznom tematikom, ali je u njegovoj poeziji i te kako prisutan duh kršćanskog ćudoređa i toplina blagdana“ (1978: 87). Ipak, takve je pjesme ili izmijenio ili izostavio iz Kutenove zbirke, a isto je učinio i Zalar. Sedam je pjesama kojima je zajedničko spominjanje vjerskih tema, pa se može pretpostaviti da je razlog njihova izostavljanja autocenzura.

Pjesme „Božićna“ i „Ide Niko“ govore o kršćanskim blagdanima Božića (Primjer 10) i Svetoga Nikole (Primjer 11). „Božićnu“ je Crnković naveo kao dobar primjer Kutenove rime, koju odlikuje „prirodnost, netraženost. Ta rima nije isforsirana, nije tu po svaku cijenu, nije banalna i otrcana (mog-tvog-svog), nego je jednostavna i dolazi prirodno kao da se drukčije nije ni moglo reći“ (Crnković 1978: 87). Osim toga, to je jedna od osam kraćih pjesama koje Crnković hvali zbog arhitektonike i prave mjere te ocjenjuje: „Gotovo sve idu u najbolje Kutenove pjesme, gotovo je svima potka sasvim lirski, sve se odlikuju konciznošću, neke su bliske nonsensu“ (89).

Primjer 10: „Božićna“ (fragment)

Spavajte mi djeco draga,
Već je božić blizu praga!
On će s briega preko sniega
Ove noći k nama doći,

Primjer 11: „Ide Niko“ (fragment)

Tiho djeco, tiho sada!
Tamna noć već evo vlada,
Već po gradu Niko bieli
Dobroj djeci dare dieli.

„Usred vrta“ pjesma je o djevojčici koja kroji košuljicu kako bi išla u crkvu i molila se Bogu, pa također pripada u skupinu pjesama koje, očito, nisu objavljene zbog svoje vjerske tematike. Osim toga, Crnković je i tu pjesmu pohvalio: „Mnoge su Kutenove pjesme jednostavno slike ili ambijenti s djecom ili ambijenti privlačni za djecu [...]. Tako pjesma *Usred vrta*, valjda smišljeno, kako bi se pjevala, izgrađena u ritmu narodne pjesme *Igra kolo*, živi od lijepe slike u prvoj strofi: *Usred vrta, usred vrta, / Visok orah stoji, / Pod njim, pod njim Anka mala / Košuljicu kroji*“ (1978: 81). I u pjesmi „Mlada gazdarica“ (Primjer 12) nalazimo vjersku tematiku, tj. spominjanje crkve, Boga i molitve. Kao što se može vidjeti, dovoljna je bila jedna „nepodobna“ riječ ili „nezgodna“ aluzija, pa da pjesma bude izostavljena.

Primjer 12: „Mlada gazdarica“ (fragmenti)

A na svetu nedeljicu	[...]
Obuč čistu opravicu,	Pak u crkvi polag mene
Pak u crkvi polag mene	Molit s knjige molitvene,
Molit s knjige molitvene,	Da nam Bog je na pomoći
Da nam Bog je na pomoći	I u danu i u noći“
I u danu i u noći.	[...]

Slično je i s pjesmom „Kosac“ koja govori o smrti i prolaznosti (Primjer 13), pa to može biti dodatni razlog njezina izostavljanja. Stari gazda nadgleda sjenokošu na kojoj ima krasnoga cvijeća i trave i zapovijeda koscu gdje da kosi. To je zapravo alegorija: stari gazda je Bog, sjenokoša je kugla zemaljska, a cvjetovi i trava smo mi, ljudi, njezini stanovnici. Iako „stari gazda“ voli svaki cvijet i travku jednako (tj. svakoga čovjeka), ipak odlučuje o njihovoj smrti. Kosac simbolizira smrt, a kao što je već spomenuto, tema smrti također je dugo bila tabuizirana u dječjoj književnosti.

Primjer 13: „Kosac“ (fragment)

Gleda i sa svoga dvora	A taj kosac, sluga blijedi,
Zapovieda koscu tajnom,	Uviek vjerno gazdu sluša
Kud i kada kosit mora	Negvoj on se zapoviedi
Sjenokošom onom bajnom.	Protivit još ne pokuša.

U pjesmi „Spremaj knjige“ (Primjer 14) Bog se spominje kao Stvoritelj, iako ne izravno, a Crnković i inače nema o njoj dobro mišljenje jer drži da je ta pjesma „dug prigodničarstvu, didaktičizmu i deklamiranju“ (Crnković 1978: 77).

Primjer 14: „Spremaj knjige“ (fragment)

A tko tom je nebu gazda,
 Tko li našu zemlju sazda,
 Liepo će ti sinko moj
 Učitelj to kazat tvoj.

Pjesma „Ajđ u školu“ potiče djevojčice i dječake na odlazak u školu. Opisuje što bi svako uzorno dijete u školi trebalo raditi i kakvo ponašanje se od njega očekuje, a između ostaloga u pjesmi je spomenuta molitva i pjevanje misa, pa je pjesma očito izostavljena iz toga razloga (Primjer 15). Uz nju i kratka pjesma „Tko si“, ostaje neobjavljena, vjerojatno i zato što nije bila atraktivna ni sadržajem ni

poukom, a uz to promiče i pokoravanje ocu tj. slušanje Božjih zapovijedi kako bi čitatelji završili u raju (Primjer 16).

Primjer 15: „Ajd u školu“ (fragment)

Tamo ćete slušat basne,
Molit boga, knjige štiti,
I kod mise pjevat svete,
Što je želja stare tete.

Primjer 16: „Tko si“

Tko si milu majku sluša,
Blažena je njegva duša;
Tko se ocu pokorava,
Čeka ga u raju slava.

Treća kategorija izostavljenih pjesama izdvaja se izrazitim hrvatskim domoljubljem i pozivom na boj za slobodu, a uključuje samo jednu pjesmu, „Zimska davorija“, koja veliča hrvatstvo i srčanost da se obrani svoja zemlja, narod i identitet kroz dječju igru na snijegu zamišljenu kao boj Hrvata i Turaka (Primjer 17). Uz to, prema Crnkoviću, u njoj „nalazimo varjačićevo uzvikivanje veselja mladosti i patriotskih parola“ (1978: 77), što je u suprotnosti s njegovom ocjenom da je Kutenova poezija oslobođena patriotskih misli. Ipak, Crnković je i tu pjesmu tematizirao u svojoj pionirskoj studiji o Kutenu, ističući da je u „*Zimskoj davoriji*, unatoč svemu, u prvom [...] planu igra“ (isto) i navodeći da je to jedina pjesma u Kutenovu opusu u kojoj se pojavljuje riječ „Hrvat“. Uz stihove „A junaci mi Hrvati / Proti Turkom ćemo stati“ komentira da Kuten „iznenađuje potpunom odsutnošću patriotske tematike, barem deklarativne“ (85). Izostavljanje „Zimske davorije“ također pripisujemo autocenzuri obojice sastavljača zbirki Kutenovih pjesama. Borbeno hrvatstvo, čak i kao dječja igra, bilo je izrazito nepoželjno u vrijeme komunističkoga režima u bivšoj Jugoslaviji, u kojoj su političke silnice bile usmjerene na potiranje nacionalnih razlika i identiteta i na prikazivanje hrvatskih nacionalnih osjećaja u negativnome svjetlu.

Primjer 17: „Zimska davorija“ (fragmenti)

Hajdmo braćo na bojište,
Tam gdje ravno leži polje,
Tam na sniežno hrvalište,
Hajdmo braćo brže bolje!
Hajde braćo, hajde simo,
Snieg da bieli ugrudimo;
Sniegom da za narod svoj
Pokušamo prvi boj!

[...]
A junaci mi Hrvati
Proti Turkom ćemo stati;
Nas je braćo veći roj,
Zato naš će biti boj!

Ostaje još pjesma „Gazda i pastir“ u zasebnoj, četvrtoj kategoriji. Riječ je o zagonetki, a odgonetka je: sunce i mjesec. Pjesma je vrlo uspjeta, ritmički je zanimljiva, niz od ukupno šest osmeraca prekidaju 3. i 4. stih koji su sedmerci, vokabular je brižno izabran, sintaksa je prirodna, a značenje sasvim primjereno dječjemu svijetu i uzrastu („Ima, djeco, čudan gazda. / Danju šeće poljem vazda, / A kad b'jel se svrši dan, / Ode gazda snivat san“). Stoga se o razlozima izostavljanja ove pjesme i ne može ništa zaključiti sa sigurnošću. Kao što je već spomenuto, najvjerojatniji je razlog izostavljanja ove pjesme previd, s obzirom na to da je sastavljači nisu uvrstili ni u popis Kutenovih pjesama iz *Smilja*. Drugi je mogući razlog taj što je pjesma zagonetka, pa se sastavljačima kao takva nije uklapala među druge pjesme.

Zaključak

Iako su se pjesme Krunoslava Kutena prenosile usmenom predajom, nakon smrti pao je u zaborav te je prošlo gotovo cijelo stoljeće prije nego što je izdana zbirka njegovih dječjih pjesama. Štunju je prekinuo Milan Crnković 1970-ih godina, svojom studijom o tome pjesniku, na koju su se kasnije u velikoj mjeri oslonili drugi istraživači Kutenove dječje poezije.

Dvije zbirke, od kojih je jednu priredio Crnković, a drugu Ivo Zalar, pridonijele su većoj prisutnosti Kutenove dječje poezije u današnje vrijeme. Istraživanje relevantnih brojeva časopisa *Smilje* iz 19. stoljeća i usporedba izvornih Kutenovih pjesama s onima u navedenim zbirkama pokazala je da su pjesme uglavnom vjerno preuzete. Pronađeno je najviše razlika u interpunkciji, jer se pojedini interpunkcijski znakovi u novim izdanjima često uklanjaju, dodaju ili zamjenjuju drugima. Također su česte promjene koje se odnose na zapis refleksa jata, primjenu fonološkoga pravopisa i druge pravopisne preinake, a nađeni su primjeri osuvremenjivanja i standardizacije jezika te uklanjanja arhaičnih oblika. Te su izmjene nastale u svrhu usklađivanja tekstova sa suvremenim pravopisnim i jezičnim normama standardnoga hrvatskoga jezika. Promjene grafičkoga izgleda, kao ni prethodno spomenute jezične i pravopisne preinake, nisu bitno utjecale na smisao ni na druga bitna obilježja pjesama. Leksičke intervencije i ispravci nisu česti, ali su neke od promjena leksika usmjerene upravo na promjenu značenja pjesama zbog cenzure vjerskih sadržaja.

Utvrđeno je, nadalje, da je Crnković skratio pjesmu „Mali ratar“ vjerujući da tako pridonosi njezinoj kvaliteti te da je pjesmu „Na božićne dane“ sadržajno promijenio i objavio pod novim naslovom, „Na blagdanske dane“, kako bi iz nje uklonio religiozne sadržaje. Osim toga, jedanaest je Kutenovih pjesama izostavljeno

iz obiju zbirki i iz antologijskih izbora dječjega pjesništva koje su objavljene i prije i nakon njih, iako je pet od tih pjesama Crnković analizirao i dijelom citirao u svojoj studiji o Kutenu (1975, 1978) i time ih barem djelomično ponudio na uvid zainteresiranoj stručnoj i znanstvenoj publici. Za pjesmu-zagonetku „Gazda i pastir“ utvrđeno je da je najvjerojatnije izostavljena zbog previda, a za sve ostale pokazalo se da su izostavljene iz razloga koji se mogu pripisati autocenzuri priređivača pjesničkih zbirki Kutenove dječje poezije, pa i antologija hrvatske dječje lirike. Ta je autocenzura bila dijelom nametnuta idejom o potrebi zaštićivanja djece od uznemirujućih sadržaja zbog kojih se izbjegava tabuizirana tematika, a većinom političkim okolnostima u vrijeme kada su zbirke nastale. Stoga su te pjesme bile prešućivane, a potom i zaboravljene, sve do danas.

Djela Krunoslava Kutena

Harambašić, August, Krunoslav Kuten i Ivana Brlić-Mažuranić. 2004. *Pokraj peći maca prela*. Ilustrirala Sanja Rešček. Zagreb: Sretna knjiga.

Kuten, Krunoslav. 1874. „Čobanica i slavulj“, „Vida“. *Velebit: zabavnik hrvatske omladine* 1: 46–49.

Kuten, Krunoslav. 1875. „Majčin god“. *Smilje* 3 (7/1. travnja): 97–98.

Kuten, Krunoslav. 1879. *Primula veris*. Zagreb: Tiskarski zavod C. Albrechta.

Kuten, Krunoslav. 1880a. „Uči, sinko!“. *Smilje* 8 (5/1. veljače): 65–66.

Kuten, Krunoslav. 1880b. „Zimska davorija“. *Smilje* 8 (6/1. ožujka): 81–82.

Kuten, Krunoslav. 1880c. „Duga i diete“. *Smilje* 8 (9/1. lipnja): 145–146.

Kuten, Krunoslav. 1880d. „Spremaj knjige!“. *Smilje* 9 (1/1. listopada): 65–66.

Kuten, Krunoslav. 1881a. „Zimska zabava“. *Smilje* 9 (6/1. ožujka): 81–82.

Kuten, Krunoslav. 1881b. „Mali ratar“. *Smilje* 10 (3/1. prosinca): 33.

Kuten, Krunoslav. 1882a. „Djeca i maca“. *Smilje* 10 (5/1. veljače): 76.

Kuten, Krunoslav. 1882b. „Zečja bolnica“. *Smilje* 10 (9/1. lipnja): 134–139.

Kuten, Krunoslav. 1882c. „Dobra odluka“. *Smilje* 11 (1/1. listopada): 1.

Kuten, Krunoslav. 1883a. „Miš u školi“. *Smilje* 11 (10/1. srpnja): 145–146.

Kuten, Krunoslav. 1883b. „Usred vrta“. *Smilje* 12 (2/1. studenoga): 30.

Kuten, Krunoslav. 1884a. „Strašivica“. *Smilje* 12 (6/1. ožujka): 94.

Kuten, Krunoslav. 1884b. „Bolna beba“. *Smilje* 12 (7/1. travnja): 106.

Kuten, Krunoslav. 1884c. „Roda i žabe“. *Smilje* 12 (9/1. lipnja): 158.

Kuten, Krunoslav. 1884d. „Mudri Vladko“. *Smilje* 12 (11/1. kolovoza): 168.

Kuten, Krunoslav. 1884e. „Mlada gazdarica“. *Smilje* 13 (2/1. studenoga): 17.

Kuten, Krunoslav. 1885a. „Zimska“, „Junaci“, „Drotar“. *Smilje* 13 (5/1. veljače 1885.): 65, 76, 134.

Kuten, Krunoslav. 1885b. „Kiša“. *Smilje* 13 (10/1. srpnja 1885.): 155.

Kuten, Krunoslav. 1885c. „Radi“. *Smilje* 13 (11/1. kolovoza 1885.): 171.

Kuten, Krunoslav. 1885d. „Prsti“. *Smilje* 13 (12/1. rujna 1885.): 177.

Kuten, Krunoslav. 1885e. „Ajd u školu“, „Roda“. *Smilje* 14 (1/1. listopada): 1–2, 10.

Kuten, Krunoslav. 1885f. „Radini Mio“. *Smilje* 14 (3/1. prosinca): 41–42.

- Kuten, Krunoslav. 1886a. „Božićna“. *Smilje* 14 (4/1. siječnja): 55.
- Kuten, Krunoslav. 1886b. „Tko se ne će...“. *Smilje* 14 (5/1. veljače): 75.
- Kuten, Krunoslav. 1886c. „Što rade lutke?“. *Smilje* 14 (6/1. ožujka): 90–91.
- Kuten, Krunoslav. 1886d. „Proljetna pjesma“. *Smilje* 14 (8/1. svibnja): 113–114.
- Kuten, Krunoslav. 1886e. „Gostba domaće peradi“, „Pas i macan“. *Smilje* 14 (10/1. srpnja): 10.
- Kuten, Krunoslav. 1886f. „Pod stogom“. *Smilje* 14 (11/1. kolovoza): 170–171.
- Kuten, Krunoslav. 1886g. „Kovač“. *Smilje* 14 (12/1. rujna): 184–185.
- Kuten, Krunoslav. 1886h. „Majka i sin“, „U jeseni“. *Smilje* 15 (1/1. listopada): 1–2, 15.
- Kuten, Krunoslav. 1887a. „Tko si...“, „Na božićne dane“. *Smilje* 15 (4/1. siječnja): 55, 60–61.
- Kuten, Krunoslav. 1887b. „Slavulj“. *Smilje* 15 (8/1. svibnja): 125.
- Kuten, Krunoslav. 1887c. „Dar“. *Smilje* 16 (1/1. listopada): 1.
- Kuten, Krunoslav. 1888a. „Gospodarica“. *Smilje* 16 (7/1. travnja): 7.
- Kuten, Krunoslav. 1888b. „Guske“. *Smilje* 16 (8/1. svibnja): 8.
- Kuten, Krunoslav. 1888c. „Ide Niko“. *Smilje* 17 (3/1. prosinca): 45.
- Kuten, Krunoslav. 1889a. „Tri srne“. *Smilje* 17 (4/1. siječnja): 59–60.
- Kuten, Krunoslav. 1889b. „Kosac“. *Smilje* 17 (10/1. srpnja): 154–155.
- Kuten, Krunoslav. 1890a. „Ura“, „Mlin“. *Smilje* 18 (9/1. lipnja): 142, 142.
- Kuten, Krunoslav. 1890b. „Sbor kukaca“. *Smilje* 18 (10/1. srpnja): 151–153.
- Kuten, Krunoslav. 1890c. „Buha“. *Smilje* 19 (12/1. rujna): 184.
- Kuten, Krunoslav. 1891. „Da sad dodje kući mama!“. *Smilje* 19 (4/1. siječnja): 55.
- Kuten, Krunoslav. 1892a. „Gazda i pastir“. *Smilje* 20 (5/1. veljače): 78
- Kuten, Krunoslav. 1892b. „Dobra Anka“. *Smilje* 20 (10/1. srpnja): 152–153.
- [Kuten, Krunoslav] 1893. „Strašivica“, „Drotar“, „Slavulj“. *Bršljan* 8 (10/1. listopada): 314, [316]–317.
- Kuten, Krunoslav, Ivan Filipović, Ljudevit Varjačić, August Harambašić, Josip Milaković, Milka Pogačić. 1988. *Stari sat*. Priredio Milan Crnković. Ilustrirao Ivan Antolčić. Zagreb: Mladost.
- Kuten, Krunoslav. 1991. „Krunoslav Kuten“. U Zlata Kolarić-Kišur, Grigor Vitez, Stjepan Jakševac, Ratko Zvrko, Mladen Bjažić, Stanislav Femenić. *Hrvatski dječji pisci III. Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 181/3. Izabrao i sve popratne tekstove napisao Ivo Zalar, 21–50. Likovni prilozi Vilko Gliha Seljan. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

Antologije

- Antologija hrvatske dječje poezije*. 1994. Priredio Ivo Zalar. Zagreb: Školska knjiga. (2007).
- Croatian Poetry for Children*. 1976. Priredio Dalibor Cvitan. Prev. Gregor McGregor. Zagreb: *The Bridge/Most* (50).
- Lijet Ikara*. 1987. = *Lijet Ikara: antologija hrvatskog dječjeg pjesništva*. Priredio Joža Skok. Zagreb: Naša djeca.
- Primjeri iz dječje književnosti*. 1996. Priredili Zvonimir Diklić, Dubravka Težak i Ivo Zalar. Zagreb: Divič.
- Sunčeva livada djetinjstva*. 1979. = *Sunčeva livada djetinjstva: antologijska čitanka hrvatskoga dječjeg pjesništva*. Priredio Joža Skok. Zagreb: Naša djeca.
- Sunčeva livada*. 1990. = *Sunčeva livada: antologijska čitanka hrvatskoga dječjeg pjesništva / izbor pjesama i kritičkih tekstova, kritički komentar i biografsko-bibliografske bilješke* Joža Skok. Zagreb: Naša djeca.

- Vječnotraž*. 1975. = *Vječnotraž: antologija hrvatskog pjesništva za djecu*. Priredio Dalibor Cvitan. *Detinjstvo* 33. Novi Sad: Radnički univerzitet „Radivoj Čirpanov“, Zmajeve dečje igre.
- Zlatna knjiga*. 1975. = *Zlatna knjiga svjetske poezije za djecu*. Sastavio Zvonimir Balog. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Zlatni snovi*. 2010. = *Zlatni snovi: izbor hrvatskog pjesništva za djecu*. Priredio Branko Pilaš. Zagreb: Synopsis.

Literatura

- Balog, Zvonimir. 1975a. „Predgovor“. U *Zlatna knjiga svjetske poezije za djecu*, 5–7. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Balog, Zvonimir. 1975b. „Pogovor“. U *Zlatna knjiga svjetske poezije za djecu*, 615–619. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Batinić, Ana. 2013. *U carstvu životinja : animalističko čitanje hrvatskih dječjih časopisa*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Batinić, Štefka. 2004. *Zabava i pouka dobroj djeci i mladeži : hrvatski časopisi za djecu i mladež od 1864. do 1945.* Zagreb: Hrvatski školski muzej.
- Borković, Josip. 2007. *Pjevam poeziju*. Note. Zagreb: Edicije Spiller.
- Crnković, Milan. 1967. *Dječja književnost: priručnik za studente pedagoških akademija i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
- Crnković, Milan. ²1969. *Dječja književnost: priručnik za studente pedagoških akademija i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
- Crnković, Milan. ³1971. *Dječja književnost: priručnik za studente pedagoških akademija i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
- Crnković, Milan. 1972. „Sto (i nešto) godina hrvatske dječje književnosti“. *Umjetnost i dijete* 3 (18): 5–21.
- Crnković, Milan. ⁴1973. *Dječja književnost: priručnik za studente pedagoških akademija i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
- Crnković, Milan. 1975. „Krunoslav Kuten“. *Umjetnost i dijete* 6 (39): 24–46.
- Crnković, Milan. 1978. *Hrvatska dječja književnost do kraja XIX. stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga.
- Crnković, Milan. 1988. „Krunoslav Kuten i počeci hrvatske dječje poezije.“ U Krunoslav Kuten i dr., *Stari sat*, 85–89. Zagreb: Mladost.
- Crnković, Milan i Težak, Dubravka. 2002. *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godina*. Zagreb: Znanje.
- Cvitan, Dalibor. 1975. „Problemi hrvatskog pjesništva za djecu“. U *Vječnotraž*, 5–42. Novi Sad: Radnički univerzitet „Radivoj Čirpanov“.
- Cvitan, Dalibor. 1976. „A discussion of Croatian poetry for children“. U *Croatian Poetry for Children*, 5–32. Prev. Gregor McGregor. *The Bridge/Most* (50).
- Donat, Branimir. 2010. „Krunoslav Kuten“. U *Hrvatska književna enciklopedija*. Sv. 2, ur. Velimir Visković, Zoran Kravar i Vesna Radaković-Vinchierutti, 467. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Haramija, Dragica. 2002. „Smrt u prozi za djecu i mladež.“ U *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež*, ur. Ranka Javor, 30–38. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Hranjec, Stjepan. 2006. *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.

- Idrizović, Muris. 1984. *Hrvatska književnost za djecu: sto godina hrvatske dječje knjige*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Javor, Ranka, ur. 2002. *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Skok, Joža. 1979. „[Krunoslav Kuten]“. *Sunčeva livada djetinjstva: antologijska čitanka hrvatskoga dječjeg pjesništva*, 49. Zagreb: Naša djeca.
- [Skok, Joža]. 1987. „Antologičareva riječ na kraju ili U potrazi za genezom i identitetom hrvatskoga dječjeg pjesništva“. U *Lijet Ikara: antologija hrvatskog dječjeg pjesništva*, 269–273. Zagreb: Naša djeca.
- Skok, Joža. 1990. „Uz izbor hrvatskoga dječjeg pjesništva“. U *Sunčeva livada: antologijska čitanka hrvatskoga dječjeg pjesništva*, 5–13. Zagreb: Naša djeca.
- s.n. 1893. „Pjesmice iz zabavišta“. Sastavila Marija Grubešić. *Bršljan* 8 (10/1. listopada): 313–318.
- West, Mark I. 2004. „Censorship“. Svez. 2, pogl. 52 u *International Encyclopedia of Children's Literature*, ur. Peter Hunt, 680–690. London and New York: Routledge.
- Zalar, Ivo. 1991a. „Bibliografija“. U Krunoslav Kuten i dr. *Hrvatski dječji pisci*, 3. sv. – *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 181/3, 25–26. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Zalar, Ivo. 1991b. „[Krunoslav Kuten]“. U Krunoslav Kuten i dr. *Hrvatski dječji pisci*, 3. sv. – *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 181/3, 23–24. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Zalar, Ivo. 1991c. „Hrvatska dječja poezija“. U Krunoslav Kuten i dr. *Hrvatski dječji pisci*, 3. sv. – *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 181/3, 11–12. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Zalar, Ivo. 1991d. *Pregled hrvatske dječje poezije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Zalar, Ivo. 1994. „Hrvatska dječja poezija“. U: *Antologija hrvatske dječje poezije*, 5–7. Zagreb: Školska knjiga.
- Zalar, Ivo. 2007. „Hrvatska dječja poezija“. U: *Antologija hrvatske dječje poezije*, 11–12. Zagreb: Školska knjiga.

Nikolina Berta & Lucija Stepanić

University of Zagreb – Faculty of Teacher Education

Universität Zagreb – Fakultät für Lehrerbildung

Publications and Critical Reception of Krunoslav Kuten's Children's Poetry

This paper presents a historical overview of the publications and critical reception of the children's poetry of Krunoslav Kuten (1855 – 1894) from the 1970s on. Kuten was one of the most remarkable representatives of Croatian 19th century children's literature. He published his children's poems exclusively in the children's magazine *Smilje* [Immortelle] in the period 1875 – 1892. Recent critical reception of his children's poetry was initiated by an extensive study by Milan Crnković, followed by the writings of several other scholars. The examination of the issues of *Smilje* and the first and only collections of Kuten's poetry edited in 1988 by Milan Crnković and in 1991 by Ivo Zalar reveals several changes in the texts of individual poems in their re-publication. In addition, eleven poems were omitted

from these collections, and thus remained unknown to contemporary readers. Reasons are considered for these omissions and for the lexical changes in some of the included poems. The findings indicate self-censorship in the selection and publication of Kuten's verses.

Keywords: Krunoslav Kuten, *Smilje*, children's poetry, critical reception of children's poetry, self-censorship in children's literature

Veröffentlichung und zeitgenössische kritische Rezeption der Kindergedichte von Krunoslav Kuten

Im Beitrag wird ein historischer Überblick über die Veröffentlichungen der Kindergedichte von Krunoslav Kuten (1855–1894) dargeboten, ergänzt durch Angaben zur Sekundärliteratur und zur kritischen Rezeption von Kutens Kinderpoesie seit den 1970er Jahren. Kuten ist eine der interessantesten Dichtergestalten in der Kinderliteratur des 19. Jahrhunderts. Kindergedichte veröffentlichte er in der Zeitschrift *Smilje* von 1875 bis 1892. Am Anfang der zeitgenössischen kritischen Rezeption seiner Kinderpoesie steht die umfangreiche Studie von Milan Crnković, woraufhin sich mehrere Kinder- und Jugendliteraturforscher mit Kutens Schaffen auseinandersetzen. Im Beitrag wird aufgrund des Vergleiches der in den einzelnen Ausgaben der Zeitschrift *Smilje* veröffentlichten Gedichte mit jenen aus den ersten und einzigen Sammlungen von Kutens Poesie, die 1988 Milan Crnković und 1991 Ivo Zalar herausgegeben haben, festgestellt, dass sich einzelne Gedichte im Wiederdruck von den ursprünglichen unterscheiden. Außerdem werden im Beitrag Gründe dafür erörtert, warum elf Gedichte weder in späteren Veröffentlichungen von Kutens Gedichten noch in Anthologien kroatischer Kinderpoesie aufgenommen wurden. Diesbezüglich wird angenommen, dass es sich um die Selbstzensur der Herausgeber handelt.

Schlüsselwörter: Krunoslav Kuten, *Smilje*, Kinderpoesie, 19. Jahrhundert, kritische Rezeption der Kinderpoesie, Selbstzensur in der Kinderliteratur

Dvije Kutenove pjesme za mladež iz 1874. godine

Čobanica i slavulj.

Vezak vezla čobanica
 Na rudini u planini,
 Vezak vezla pa mozgala:
 Što će proscu dati svome
 U jeseni kada dodje?
 Da li ovaj vezak sitni,
 Ili škrinju ruha nova,
 Svilom mekom navezena.
 Doletio slavić drobni
 Do grmića gdje no sjedi
 Čobanica kod ovaca.
 Doletio, zapjevao:
 Oj ljepoto djevojčice!
 Zaludo ti vezak sitni,
 Zaludo ti škrinje ruha,
 Kada k tebi proscac dodje,
 Ako njemu ne daruješ
 Ono nešto ne cienjena,
 Ono nešto premalena,
 Što u grudih s lieve strane
 Neprestano pokuckava,
 Ono nešto dragocjena,
 Što ljubavlju uvijek titra
 Kano traci sunca žarka!

Velebit, 1874: 46.

Vida.

Planu zora sa iztoka,
 Tjera Vida crnooka.
 Tjera, stado sviloruno
 Na poljane svoga babe.
 Stado tjera, pak si pjeva
 Viernu ljubav obećanu
 I u grudih zakopanu,
 Al' ne dragom od srdašca,
 Veće bratcu od poroda.
 Pjeva pjesmu ne pjevanu,
 Pa ju tako dovršuje:
 „Oj vi biele gorske vile!

Dajte meni oštre oči,
 Oštre oči sokolove
 I labudja biela krila,
 Da ja vidim na daleko,
 Da ja letim k bratcu preko
 U daleke turske strane,
 Gdje on s Turci bojak bije,
 Da mu tisnem cjelov vrući
 Na rumena njegva usta,
 Da mu nosim košuljicu
 Zlatom sjajnim navezenu.“
 Što je Vida zamolila,
 Tog' se ona domolila.
 Čule molbu gorske vile,
 Pa joj viču sa planine:
 „Oj neznana čobanice!
 Imaj oči sokolove
 I labudja biela krila,
 Pa poleti kano utva
 U daleke turske strane,
 Gdje tvoj bratac mejdan dieli.
 Mi ćemo ti pripaziti
 Na stadašce sviloruno
 Iz pohoda dokle dodješ.“
 Čula rieči čobanica,
 Čula rieči, pa se digla,
 Lahka kano lastavica,
 Do oblaka nebeskijeh
 Na labudjih bielih krilih.
 Baci oči sokolove
 Prema turskoj zemlji krvnoj,
 Glednu i dva i tri puta,
 Vidi bojak ognjevit. –
 Zveče sablje zlokobnice,
 Teče krvca prolivena,
 Krešu iskre bezbrojnice,
 Ruče stare jednocievke,
 Tutnje topi pripaljeni,
 Pada Turad hrpimice.
 Jedni viču: „Isuse bože!“
 Drugi: „Allah!“ da pomože.
 Gleda Vida crnooka,

Gleda čudo ne vidjeno,
 Pak će strieljat očim' crnim'
 Vidovina dokle stiže,
 Nebi l' gdje uočila
 Svoga brata na megdanu
 Sa Turčinom prokletnikom.
 Dugo gleda, al' što sgleda?
 Grobak zelen na briežuljku
 I na njemu križac crni,
 A na križu slova zlatna,
 Slova zlatna – ali jedna:
 „Lahka Ivi zemlja crna!“ –
 Kad je rieči razumila,
 Ciknu vila košutica,
 Kano sinja kukavica,
 U gorici kada kuka.
 Sunu nebom strielimice,
 Ko sur oro kroz oblake.
 Leti dolom, leti gorom,
 Kud god idje, k grobu sidje.
 Tisnu glavu u travicu,
 Što je grobak okitila.
 Trga kose gavranovke
 Od žalosti ojadnele,
 Toči suze jadikovke,
 Toči suze – al' ne dugo.
 Zaspalo je žarko sunce,
 Izdahnuła Vida jedna!
 Došle vile iz gorice,
 Pokopale liepu Vidu
 Do njezinog' bratca draga, –
 A stado si prisvojile. –
 Gdje je Vida nakvasila
 Gorkim' suzam' grobak bratcev,
 Strmogledka tuj je nikla,
 A pod njome pasuć stado,
 Nedeljica kad je mlada,
 Za jutarnja zore zlatne
 Kolo vode tužne vile,
 Kolo vode – gorko cvile.

Velebit, 1874: 47–49.